

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra ústavního práva

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Slib a přísaha v českém právním řádu

Konzultant: JUDr. Jiří Hřebejk

Vypracoval: Mgr. Michal Maglia
Vrchlického 3
360 01 Karlovy Vary

Obsah

1. ÚVOD	4
2. VYMEZENÍ POJMŮ	6
2.1. DEFINICE	7
2.1.1. <i>Přísaha</i>	7
2.1.2. <i>Slib</i>	9
2.2. FUNKCE.....	9
2.3. NĚKOLIK POZNÁMEK KE ZPRACOVÁNÍ PROBLEMATIKY J. HAVELKOU	12
2.4. DALŠÍ MOŽNÁ ROZDĚLENÍ.....	20
2.5. ZÁVĚRY PRO DALŠÍ PRÁCI.....	21
3. OBSAH SLIBU	26
3.1. VŠEOBECNĚ.....	26
3.1.1. <i>Pojmy hodnotově neutrální</i>	26
3.1.2. <i>Pojmy se vztahem k osobnosti slibujícího</i>	28
3.2. OBSAH SLIBU PODLE VYMEZENÍ SUB 3.1.2.	30
3.2.1. <i>Důstojnost</i>	30
3.2.2. <i>Čest</i>	32
3.2.3. <i>Svědomy</i>	34
3.2.4. <i>Nezávislost a nestrannost</i>	34
3.2.5. <i>Vědomí</i>	38
3.3. OBSAH SLIBU A POHNUTKY LIDSKÉHO JEDNÁNÍ	39
3.4. ČEST A SVĚDOMÍ JAKO POHNUTKA JEDNÁNÍ ČLOVĚKA	42
3.4.1. <i>Svědomy a zákon</i>	42
3.4.2. <i>Svědomité dodržování zákonů</i>	49
3.5. POHNUTKY A NEDBALOST V PRÁVU	50
4. SLIB A DISKONTINUITNÍ ZMĚNY VE VÝVOJI STÁTU	51
4.1. ZÁKONNÉ SLIBY A VZNIK ČESKOSLOVENSKA	51
4.1.1. <i>Státní zaměstnanci</i>	52
4.1.2. <i>Učitelé, soudci, advokáti</i>	52
4.2. ZÁKONNÉ SLIBY A LISTOPAD 1989	53
4.2.1. <i>Ústava</i>	53
4.2.2. <i>Soudci</i>	54
4.2.3. <i>Státoobčanský slib</i>	55
4.2.4. <i>Policie</i>	55
4.2.5. <i>Vojsko</i>	56
4.2.6. <i>Celníci</i>	57
5. SLIBY VE VYBRANÝCH PLATNÝCH PRÁVNÍCH ÚPRAVÁCH	58
5.1. PROCESNÍ VÝZNAM SLIBŮ	58
5.2. ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY	59
5.2.1. <i>Prezident republiky</i>	60
5.2.2. <i>Poslanci a senátoři</i>	60
5.2.3. <i>Člen vlády</i>	62
5.2.4. <i>Soudce Ústavního soudu</i>	63
5.3. SOUDCI	64
5.3.1. <i>Dohré mravy</i>	65
5.3.2. <i>Právní principy</i>	66
5.4. STÁTNÍ SLUŽBA.....	68
5.4.1. <i>Státní služba obecná</i>	69
5.4.2. <i>Státní služba zvláštní</i>	71
5.5. STÁTOOBČANSKÝ SLIB	76
5.6. PŘÍSAHA V ROZHODNUTÍCH ÚSTAVNÍHO SOUDU ČR	78
6. ZÁVĚR	78
SEZNAM LITERATURY	81

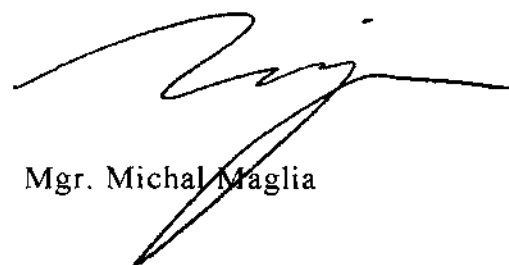
Zkratky

Pro následující právní předpisy jsou v této práci použity zkratky:

- Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění novel
- Listina – Listina základních práv a svobod publikovaná ve Sbírce zákonů s uvozovacím ústavním zákonem pod č. 23/1991 Sb. a znovu vyhlášená jako součást ústavního pořádku České republiky ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- trestní zákon – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění novel
- trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění novel
- občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění novel
- občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění novel

Prohlašuji, že jsem svou rigorózní práci napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím se zapůjčováním práce.

V Karlových Varech, dne 12.11.2007

Mgr. Michal Maglia

1. Úvod

Téma této práce mě zaujalo během přednášek z ústavního práva, a proto jsem požádal o zadání právě katedru ústavního práva. Nicméně zvolený předmět přesahuje ústavněprávní úpravy jednak do oborů, které si nauka ústavního práva bere za své, ale též do dalších právněteoretických odvětví. Prvním případem je např. problematika státoobčanského slibu upraveného pravidelně předpisy o státním občanství. Druhým budou např. sliby adeptů advokátního povolání nebo autorizovaných inženýrů.

Demokratické právní řády zavazují členy společnosti typicky tak, že zakazují, příkazují nebo povolují určitá jednání ve vnějším světě. Pro vysvětlení této teze je vhodným příkladem hodnocení vývojových stádií trestné činnosti v oboru trestního práva. V širším pojetí jde o:

1. pojetí myšlenky spáchat trestný čin
2. projev myšlenky ho spáchat
3. přípravu k trestnému činu
4. pokus o něj a
5. dokonaný trestný čin.

Prvá dvě stádia nemají trestněprávní význam. Pojetí myšlenky, ba i její projev, jsou trestním právem zcela neregulované (výjimkou jsou tzv. verbální trestné činy nebo verbální delikty netrestní povahy). Uvedené právní odvětví je nehodnotí. Mohou mít význam v jiných normativních systémech, např. náboženských nebo mravních. Tato mimoprávní hlediska se mohou stát právně relevantní pouze tehdy, pokud se jich právní norma dovolává, odkazuje na ně. Motivy činů a úmysly je vykonat jako *neviditelné* součásti lidského jednání zůstávají jakoby mimo důležitost, právní řád má za cíl sladit až *viditelnou* složku - až projevy předchozích duševních pochodů. Vztah těchto dvou složek jako by spočíval jen v otázce po úmyslu a nedbalosti v právu, v otázce psychického postoje člověka ke svým činům konaným ve vnějším světě, tedy v řešení problému právní odpovědnosti. Motivy činů zde ale opět nehrají roli, jde jen o úmysl, tj. soulad toho, co jednající ve vnějším světě vykonat chtěl a co objektivně vykonal. Jinak ale, pokud subjekt práva příkazy a zákazy stanovené

právním řádem svým jednáním neporušuje, může smýšlet jakkoli. Zdá se, že takováto povaha právního řádu odpovídá koncepci demokratického právního státu, kde suverenita lidu je omezena v zájmu ochrany lidských práv a základních svobod, do kterých spadá svoboda svědomí, smýšlení a projevu. Tento stav je podle Ústavy České republiky nezměnitelný, takže vůle většiny občanů do něj nesmí a podle práva nemůže zasahovat (čl. 9 odst. 2 Ústavy).

Naznačené hodnocení neodpovídá plně funkci a potřebám práva. Za prvé právní řád aprobejuje mimoprávní normy a tím je prohlašuje za svoji součást. Čini tak např. odkazem na dobré mravy v soukromém právu. Soulad obsahu a účelu právního úkonu s dobrými mravy je zde podmínkou platnosti právního úkonu a zákon takto zajišťuje soulad právních jednání s morálkou, tedy mimoprávním normativním systémem (viz § 39 občanského zákoníku). Výkon subjektivního práva není právem chráněn, pokud byl v rozporu s dobrými mravy (viz § 3 odst. 1 občanského zákoníku). Za druhé vztah občanů ke státu, kterému rozumějí jen jako funkčnímu stroji, je chladný, neangažovaný. Pamětihodné činy ve prospěch kolektivů a celků, jako je například stát, vždy úzce souvisí s vnitřním postojem hrdiny k tomuto celku. Dokonce nejen heroické výkony, ale i prostě kvalitní práce předpokládá vnitřní přesvědčení o jejím smyslu. Proto tam, kde se zákonodárce domníval, že vztah občanů k právnímu řádu a ke státu není lhostejný, vynořuje se fenomén slibu a přísahy v právu. Zpravidla jde o občany v určitém postavení nebo situaci. Zavazují se k určité kvalitě *neviditelné* složky svého jednání do budoucna. Anebo půjde o fyzické osoby – adepty státoobčanského svazku s určitým státem.

Neprávní, laický přístup ke slibům a přísahám lze stopovat v hromadných sdělovacích prostředcích. MF DNES informovala dne 9.5.2000 o vojenské přísaze v Čáslavi a označila ji přitom za *slib vlasti*¹. Toto periodikum komentovalo přísahu skládanou vojáky v Hrabyni jako emotivní zážitek, slova přísahy podbarvená Smetanovou Vltavou ukončila dělová salva a nejedno oko otců se zalesklo při větách, že voják slibuje při ohrožení nezávislosti a svobody země nasadit svůj život². Čtenář se ve svém ohlase v MF DNES ze dne 24.7.2006

---

¹ MF Dnes, 9.5.2000, str. 2

² MF Dnes, 6.5.2000, str. 1

vyjadřuje k jednání policejního prezidenta, který flagrantně porušil dopravní předpisy, a uzavírá, že „Jestliže existuje cosi jako služební přísaha a slib věrnosti zákonům, pak Husák přísahal křivě a nemá u policie co dělat.“³ V rozhovoru ze dne 11.11.2005 argumentuje Josef Mašín na námitku usmrcení svou policistů v roce 1953 tak, že upozorňuje na přísahu složenou těmito lidmi s tím, že každý si může přečíst, k čemu se přísahou zavázali⁴.

S problematikou přísahy v platném právu jsme se dále mohli setkat dne 30.10.2001 a 31.10.2001. V tyto dny uveřejnily deníky Mf Dnes a Lidové noviny zprávu o chybně složené přísaze vojáků včetně vojáků Hradní stráže⁵. Velitel pražské posádky plukovník Miloš Salač omylem zaměnil při přípravě ceremoniálu text přísahy za starší, tedy již neplatnou verzi, a 600 vojáků tak složilo přísahu o nesprávném znění. Přísaha se konala při oslavách svátku 28. Října na Hradčanském náměstí v Praze. Mluvčí ministerstva obrany ujistil veřejnost v oficiálním prohlášení, že přísaha se nebude muset opakovat z důvodu, že právně platný je text, který vojáci podepisují.

Ve smyslu zájmu široké veřejnosti byl vděčný případ policisty, který v obchodním domě odcizil otvírák na konzervy⁶. K této kauze se v této práci vrátíme níže, protože v ní významně judikoval Ústavní soud České republiky (rozhodnutí spis. zn. I. ÚS 655/05 ze dne 20. července 2006) právě v souvislosti se služební přísahou policistů.

2. Vymezení pojmů

Základem pro rozlišení pojmů slib a přísaha a pro pochopení jejich funkcí v právu bude zpracování J. Havelky v díle Slovník veřejného práva

---

³ Mf Dnes, 24.7.2006, str. 7

⁴ Mf Dnes, 11.11.2005, str. 1

⁵ Mf Dnes, 30.10.2000 článek Zírali, na co přísahají na str. 2, dne 31.10.2000 článek Text přísahy zaměnil velitel posádky, str. 4; Lidové noviny dne 31.10.2000, článek Texty přísahy omylem zaměnil velitel pražské posádky, str. 4

⁶ Mf dnes, 12.9.2006, str. 2; Lidové noviny, 12.9.2006, článek Policista nesmí krást. Ani ve svém volnu.

československého⁷.

2.1. Definice

2.1.1. Přísaha

J. Havelka přísahou rozumí „slavnostní projev, při kterém se ten, kdo přísahu pronáší, dovolává Boha nebo některé jiné hodnoty náboženské, mravní či citové na důkaz toho, že něco je pravda nebo že něco je jeho opravdovým úmyslem.“ Přísaha má mít většinou vztah k víře toho, kdo přísahá, třebaže jsou známy přísahy nejen k Bohu nebo k jiným nadpozemským autoritám, ale i k jiným osobám a věcem. Ottův slovník naučný rozumí přísahou slavnostní zaklínání se Bohem, že to, co osoba stojící před soudem vypovídá, jest pravda⁸. Pod tímto heslem se dále uvádí, že v oboru právním se přísahy užívá jednak jako slavnostního slibu, jednak jako důkazního prostředku (podle tehdejší terminologie *průvodního prostředku*). V rozporu s těmito definicemi není Příruční slovník jazyka českého⁹. Doplnuje jen ony jiné hodnoty náboženské o světce nebo něco posvátného, a pokud jde o tehdejší procesní úpravu, uvádí, že se jedná o formální stvrzení pravdivosti výpovědi před soudem nebo jinde pod sankcí trestního stíhání. Současná náboženská terminologie se rovněž od prvé definice neliší¹⁰.

Přísaha je tedy charakteristická tím, že se v ní přísahající dovolává hodnoty stojící mimo jeho osobnost. Tato hodnota na něm není závislá, existuje nezávisle na člověku. Pokud se jí ten, kdo přísahal, zpronevěří („zradí“ ji), ztrácí na hodnotě on sám. Tuto povahu přestupku hodnot na člověku nezávislých pojednal polský filozof Vladimír Jankélévitch. Hodnoty jsou podle něj nezranitelné a věčné, spravedlnost a pravda jsou vůči urážkám necitlivé, lidská lež a nespravedlnost se jich netknou. Hodnoty, jež zůstávají mimo dějiny,

---

⁷ Havelka, J., Přísaha a slib, Slovník veřejného práva československého, sv. III., Brno 1934, str. 693-698

⁸ Ottův slovník naučný, Dvacátý díl. Sdružení pro Ottův slovník naučný, Paseka/ARGO 2000, str. 705, heslo zpracoval JUDr. Krémář

⁹ Příruční slovník jazyka českého, Česká akademie věd a umění, Praha 1944-1948, díl IV., část 2., str. 429

¹⁰ Peschke, Karl-Heinz, Křesťanská etika, Vyšehrad, Praha 1999, str. 333

nevstoupí do nich jednoho dne ani pod záminkou, že je člověk znásilnil, a jsou tedy svou podstatou nadhistorické¹¹. V teoretických termínech tento postoj znamená, že chronologie nemá žádný vztah k axiologii. Text slibů v platných právních předpisech tento postoj vyznává u slibu soudce Ústavního soudu (čl. 85 odst. 2 Ústavy) nebo slibu ombudsmana¹², ve kterých se výslovně hovoří o neporušitelnosti práv. Jestliže je určitý předmět neporušitelný, nemohou ho útoky na něj nijak ohrozit. Vztah člověka k takové entitě může být vztahem úcty, účasti člověka na ní a konečně by mohla být v člověku nějak přítomná.

Přísaha byla původně aktem pouze náboženským¹³. Křivě přísahající dopouštěl se těžkého hříchu spojeného trestem na věčnost. Přísaha spadala ještě ve středověku do oboru kanonického práva a křesťanské morální teologie¹⁴. Její použití ve světském právu je výsledkem vlivu církevního práva na středověké římskoprávní školy. Zprvu platila pouze tzv. typová vázanost smluvních závazků. Tedy jen taková smlouva, která měla typický, římským právem civilním upravený obsah, zakládala práva a povinnosti smluvních stran. Každé takto typizované smlouvě odpovídala žaloba neboli actio. Počet žalovatelných závazků se rozšiřoval dvěma způsoby. Jednak zde byla snaha navázat na římskoprávní stipulaci, tedy vznik závazku na základě slavnostního a přísně formálního prohlášení smluvních stran¹⁵. Ale prosadila se jiná praxe, a sice využití církevního aktu přísahy a tím i zásada všeobecné závaznosti smluv - pacta sunt servanda. Středověké římskoprávní myšlení pro tuto tendenci vynašlo pojem tzv. vestiturní teorie¹⁶. Prostá nežalovatelná smlouva byla pactum nudum, kdežto její opatření přísahou znamenalo jakési její ošacení, vestis – šat, proto vestiturní teorie. Jak uvádí Urfus, její nahota (nudum) byla zakryta šatem vynutitelnosti¹⁷.

---

¹¹ Jankélévitch, V., *Odpuštění* Mladá fronta, Praha 1996, str. 56

¹² § 4 odst. 2 zákona č. 349/1999 o Veřejném ochránci práv v platném znění

¹³ Sommer, J., *Mezikonfesní poměry*, Slovník veřejného práva československého, sv. II., Brno 1932, str. 589

¹⁴ Urfus, V., *Historické základy novodobého práva soukromého*, C. H. Beck, Praha 1994, str. 43

¹⁵ Bartošek, M., *Encyklopedie římského práva*, Panorama, Praha 1981, str. 300

¹⁶ cit. d. v pozn. č. 14, str. 44

¹⁷ tamtéž, str. 45

2.1.2. Slib

„V době novější nahrazuje se přísaha stále častěji pouhým slibem.“¹⁸ Slib se v pojetí J. Havelky liší od shora uvedených kritérií přísahy v mnohém. Kdo skládá slib, dokládá se svou vlastní osobností. Pod pojmem osobnost můžeme rozumět její složky, které v současnosti chrání Listina v čl.10, občanský zákoník pod obecným pojmem ochrana osobnosti (§11) a trestní zákon v ustanovení o trestném činu pomluvy (§206) a o trestných činech proti lidské důstojnosti (§241 až 246)¹⁹. Složkami osobnosti člověka budou:

- důstojnost
- osobní čest
- dobrá pověst
- jméno
- soukromí.

Obsahu slibu bude věnována samostatná kapitola.

Havelkovo rozlišení slibu a přísahy je zajímavé použít v případě přísahy spolkového prezidenta, spolkového kancléře a členů spolkové vlády ve Spolkové republice Německo. Přísaha má u všech činitelů stejné znění a končí slovy: „K tomu mi dopomáhej Bůh.“ Může být však vykonána i bez tohoto náboženského utvrzení, podle vůle přísahajícího.²⁰ Složením přísahy bez onoho dovětku se tak podle zde aplikovaného kritéria přísaha mění v slib.

2.2. Funkce

J. Havelka vidí jak v přísaze, tak ve slibu dvě funkce.

¹⁸ cit. d. v pozn. č. 7, str. 693

¹⁹ srov. k tomu Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl, Práva a svobody, Linde, Praha 1999, str. 108-112

²⁰ čl. 56 a 64 odst. 2 Základního zákona, Grundgesetz, C. H. Beck, München, 1998

2.2.1. *Iuramentum assertorium*²¹

Slib a přísaha utvrzuje pravdivost toho, co je vypovídáno. Tato funkce se projevovala v používání přísežných výpovědí před soudy a vůbec před státními úřady. Před prosazením zásady volného hodnocení důkazů byla přísaha důkazním prostředkem, který soudce zavazoval. Za časů J. Havelky už zmíněná zásada platila a šlo o „důkazní prostředek, který dodává důkazu určité váhy“. Příklad se koná před výpovědí nebo až po výpovědi. Tehdejší úprava soudního řízení zahrnovala, pokud šlo o přísahu, dva paralelní systémy²².

1. Jedním bylo vojenské řízení trestní²³. Příklad svědka, znalce nebo tlumočnicka bez ohledu na náboženské vyznání zněla: „Příkladám bohu všemohoucímu a vševědoucímu, že podle nejlepšího vědomí a svědomí pouhou a úplnou pravdu a jednom pravdu jsem pověděl a ničeho jsem nezamlčel. K čemuž mi dopomáhej bůh.“ Novela č. 223/1922 Sb., jimž byla upravena forma přísahy osob bez vyznání (viz níže) se vztahovala i na vojenské řízení trestní.
2. Obecný dosah měl samozřejmě civilní řád soudní²⁴. Podle něj nesměly přísahat osoby, které nedosáhly 14 let, osoby, které pro mdlý rozum nemají dostatečné představy o podstatě a důležitosti přísahy a ti, kteří byli odsouzeni pro křivou přísahu. Bezdůvodné odpírání přísahy mělo tytéž následky jako bezdůvodné odepření výpovědi (§336). To znamená hrozbu peněžitým trestem nebo vazbou (§325). Forma přísahy může být stanovena buď pro celý právní řád nebo pro jeho část anebo pro jeden určitý zákon²⁵. Vyjma případu sub a) platil v českých zemích pro formu přísahy všeobecně zákon č. 33/1868 ř. z. Podle §3 měl soudce přísežníkovi připomenout nejenom důležitost přísahy pro

²¹ tj. přísaha, která potvrzuje, že se něco stalo podle pravdy: viz Hexner, E., Úvahy k politickým přísahám a slubom podľa československého práva. Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzla, redigoval Dr. Emil Hácha, Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, Bratislava 1934, str. 170

²² cit d. v pozn. č. 13

²³ § 201 zákona č. 131/1912 ř. z.

²⁴ zákon 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)

právní řád, nýbrž i její svatost z hlediska náboženského a časné i věčné tresty křivé přísahy. Text přísahy byl pro všechny věřící stejný a zněl: „Přisahám Bohu všemohoucímu a vševědoucímu přísahu čistou, že o všem, na co jsem byl před soudem tázán (budu tázán), jsem vypověděl (budu vypovídat) čistou a celou pravdu a nic než pravdu; k tomu mi dopomáhej Bůh.“ Křesťané stáli před křížem a hořícími svíčkami, Židé s pokrytou hlavou a pravou rukou na tóře, 2. kniha Mojžíšova, 20. hlava, 7. verš. Speciální úprava ještě z předešlých období (zákonem č. 33/1868 ř. z.²⁶ nebyla zrušena) platila podle dvorských dekretů pro osoby helvétského vyznání a pro mohamedány. Zákon č. 223/1922 Sb., kterým se upravují přísahy osob bez vyznání náboženského, konané před soudy, potom stanovil formu přísahy před soudy pro osoby bez vyznání. Přísaha svědků byla v zákoně formulována takto: „Přisahám, že o všem, nač budu před soudem tázán(a) - byl(a) jsem tázán(a) - vypovím - vypověděl(a) jsem - úplnou a čistou pravdu a ničeho nezamlčím - jsem nezamlčel(a)“ [§ 1 odst. 1 písm. a)]. Pro znalce byla přísaha stanovena: „Přisahám, že podám – podala(a) jsem – svůj nálezh a posudek dle svého nejlepšího vědomí a svědomí a dle pravidel vědy (umění, živnosti)“ [§ 1 odst. 1 písm. b)]. Pro ostatní případy zákon stanovil, že přísaha bude vykonána tak, že ke slovu „Přisahám“ připojí se příslušné vyjádření [§ 1 odst. 1 písm. c)]. Jak je vidět, zákon upravil texty přísah jak pro případ jejich skládání před příslušným úkonem (svědecká výpověď, podání znaleckého posudku), tak po něm. Otázkou je, jaké případy měly spadat pod ony ostatní případy podle ustanovení §1 písm. c). Snad se mohlo jednat o prohlášení osoby předkládající listinu nebo hmotný předmět jako důkazy ve smyslu dnešních procesních předpisů²⁷. Konečné znění přísahy zřejmě určoval soudce. Němé a hluchoněmé osoby měly přísahu podepsat na předtištěném formuláři [§1 odst 2]. Výslovně je uveden požadavek, aby osoby

---

²⁵ cit. d. v pozn. č. 7, str. 694

²⁶ zákon se nazýval zur Regelung des Verfahrens bei den Eidesablegungen vor Gericht a měl 6 paragrafovaných ustanovení

²⁷ srov. § 129 a § 130 občanského soudního řádu

hluché přečetli přísahu nahlas. Trestní zákon v českých zemích řadil křivou přísahu mezi tzv. jednání podvodná²⁸.

2.2.2. *Iuramentum promissorium*²⁹

Přísaha i slib mohou dotvrzovat vážnost úmyslu, který je projevován. Většinou půjde o osoby, které se ujímají ústavní funkce, nebo osoby přijímané do služebního poměru ke státu a nakonec osoby, které budou ne svou veškerou činnost, ale jen některé úkony činit jménem státu.

2.3. *Několik poznámek ke zpracování problematiky J. Havelkou*

Myšlenky J. Havelky byly publikovány ve 30. letech a zaslouží v dnešní době aktualizaci.

Z hlediska Havelkova rozdělení je přísaha pro osoby bez náboženského vyznání, jak ji provedl zákon č. 223/1922 Sb., vlastně slibem.

Civilní řád soudní z roku 1895 včetně zákonů o formách přísahy zrušil občanský soudní řád v roce 1950³⁰. Zde už přísežné výsledky upraveny nebyly až na jednu výjimku, která platí dodnes, ale mezitím již ve speciálním předpisu. V platném zákoně o mezinárodním právu soukromém³¹ je stanovena výjimka ze zásady používání vlastních procesních předpisů pro případ právní pomoci pasivní. Cizí orgán musí o provedení úkonu požádat a současně se nesmí žádaný postup přičít českému veřejnému pořádku (§ 57 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., v platném znění). Tato procedura dopadá hlavně na přísežné výsledky³². Zákon stanoví text přísahy pro svědky, účastníky a znalce. Přísaha pro svědky a účastníky zní: „Přísahám na svou čest, že o všem, nač budu soudem tázán, vypovím úplnou a čistou pravdu a nic nezamlčím.“ Přísaha pro znalce zní:

²⁸ § 199 písm. a) zákona č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích

²⁹ tj. přísahy a sliby slibující něco (do budoucnosti); viz cit. d. v pozn. č. 7

³⁰ zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), předchůdce dnes platného občanského soudního řádu

³¹ zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění novel

³² Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 1996, str. 377

„Přisahám na svou čest, že posudek podám podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“ Jde-li o přísahu následnou, tj. iuramentum assertorium, znění přísahy se přiměřeně pozmění (§ 57 odst. 3, 4, 5 cit. zák.). Jiný text přísahy nelze použít, a to ani v případě, pokud by na jeho použití trval dožadující se orgán³³. Druhou výjimkou je ustanovení § 430 trestního řádu, kterým je upraveno řízení k výkonu právní pomoci požadované orgány cizího státu. Oproti předchozí civilní procesní úpravě se jedná o mladší ustanovení vložené do trestního řádu novelou č. 539/2004 Sb., účinnou dne 1.11.2004. Podle § 430 je možné vyslechnout pod přísahou svědky a znalce. Přísaha pro svědky zní: "Přisahám na svoji čest, že vypovím úplnou a čistou pravdu a nic nezamlčím." Přísaha pro znalce zní: "Přisahám na svoji čest, že posudek podám podle svého nejlepšího vědomí a svědomí." Z textu přísah je znát, jak se vymykají Havelkově pojetí, protože podle něj by šlo opět o sliby.

Jeho definicí přísahy by zřejmě vyhovovala znění přísah i slibů zatížených ideologickým nábojem. Ideologie představuje systém, jehož kvalita není odvislá od míry jeho realizace ve společnosti. Ideologie byla teoretickým základem československého právního systému za komunistického režimu. Byla vyjádřena v ústavě a ve slíbech a přísahách se vždy připomínala. Režim tak vkládal občanům do úst slova, která chtěl slyšet. Logicky se to týkalo především slibů a přísah ústavních činitelů a členů ozbrojených složek státu. V Prohlášení Ústavy 9. května čteme, že Československo je stát směřující k socialismu³⁴. Přímou v Ústavě jsou uvedeny sliby:

- poslanců (§ 42 a § 100):

"Slibuji, že budu věren republice Československé a jejímu lidově demokratickému zřízení. Budu zachovávat její zákony a svůj mandát vykonávat podle nejlepšího vědomí a svědomí k prospěchu lidu a státu."

³³ Fenyk, J., Ondruš, R., Právní styk s cizinou, Linde, Praha 1997, str. 272

³⁴ ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

"Sľubujem, že budem verný republike Československej, jej ľudovodemokratickému zriadeniu a odkazu Slovenského národného povstania. Budem zachovávať jej zákony a vykonávať svoj mandát podľa najlepšieho vedomia a svedomia na prospech ľudu, štátu a slovenského národa."

- prezidenta republiky (§ 75):

"Sľubuji na svou čest a svědomí, že budu konat své povinnosti v duchu lidově demokratického zřízení podle vůle lidu a v zájmu lidu, dbát blaha republiky a šetřit ústavních a jiných zákonů."

Tento text platil i pro náměstka prezidenta - srov. § 79.

- člena vlády (§ 81):

"Sľubuji na svou čest a svědomí, že budu věren republice Československé a jejímu lidově demokratickému zřízení. Své povinnosti budu plnit svědomitě a nestranně podle vůle lidu a v zájmu lidu i státu. Budu šetřit ústavních a jiných zákonů."

- členů sboru pověřenců (§ 116):

"Sľubujem, že budem verný republike Československej, jej ľudovodemokratickému zriadeniu a odkazu Slovenského národného povstania. Svoje povinnosti budem plniť svedomite a nestranne podľa vôle ľudu a v záujme ľudu, štátu a slovenského národa. Budem zachovávať ústavné a iné zákony, ako aj nariadenia a smernice vlády."

Pojem socialismus se nevyskytuje ani v jednom citovaném ustanovení, zato se každé hlásí k „lidově demokratickému zřízení“. Buďto se vyslovuje věrnost tomuto zřízení (§ 42, § 81, § 100, § 116) nebo slib vykonávat funkci v jeho duchu (§ 75). Přísaha tehdejších příslušníků tzv. Sboru národní bezpečnosti

zhruba kopírovala uvedené ústavní sliby. Podle jednoho prováděcího předpisu (platil jen krátkou dobu) přísahali věrnost a oddanost lidově-demokratickému ústavnímu zřízení „při všem, co je mi svaté“³⁵. Šlo tedy o jakousi kombinaci ateistických a náboženských citů přísahajícího. Následující úprava této přísahy zase zavazovala k věrnosti a oddanosti lidovědemokratickému zřízení „do posledního dechu“³⁶. Situace se změnila po vydání tzv. socialistické ústavy z r. 1960³⁷. Tam už byl teoretický základ československého práva vysloven mnohem zřetelněji a byla jím marxisticko-leninská ideologie³⁸. Vedoucí silou ve společnosti i ve státě byl předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa (čl. 4). Veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru (čl. 24 odst. 3). Sliby obsažené v této Ústavě se od sebe prakticky neliší. Ať:

– poslanci (čl. 56, čl. 80):

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu. Budu dbát vůle a zájmů lidu, řídit se ústavou a ostatními zákony republiky a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život."

"Sľubujem na svoju česť a svedomie, že budem verný Československej socialistickej republike, veci socializmu a odkazu Slovenského národného povstania. Budem dbať na vôľu a záujmy ľudu, spravovať sa ústavou a ostatnými zákonmi republiky a pracovať pre to, aby zákony boli uvádzané do života."

– prezident (čl. 64):

---

³⁵ §1 vládního nařízení č. 228/1947 Sb., o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti; vládní nařízení provádělo zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti

³⁶ §1 nařízení ministra vnitra č. 171/1949 Sb., jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti, nařízení provádělo zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti

³⁷ ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

³⁸ Pavlíček, V., Několik poznámek k právním principům v procesu transformace ústavních systémů, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999, str. 134

"Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republiky a věci socialismu. Svě povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu, budu dbát blaha republiky a zachovávat ústavu a ostatní zákony socialistického státu."

- člen vlády (čl. 69):

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republiky a věci socialismu. Svě povinnosti budu plnit podle vůle lidu a v zájmu lidu. Budu zachovávat ústavu a ostatní zákony a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život."

- nebo poslanec národního výboru (čl. 88 odst. 4):

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republiky a věci socialismu. Budu dbát vůle a zájmů lidu, řídit se ústavou a ostatními zákony republiky a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život."

všichni slibovali věrnost Československé socialistické republiky a věci socialismu, poslanci Slovenské národní rady navíc věrnost odkazu Slovenského národního povstání (čl. 80). Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci znění slibů nezměnil, doplnil slib poslance České národní rady (čl. 114 odst. 2) a slib členů národních vlád (čl. 126 odst. 1 a 2). Příslušníci bezpečnostních sborů ministerstva vnitra v té době ve své služební přísaze jednak přísahali věrnost všemu pracujícímu lidu vedenému Komunistickou stranou Československa, dále rozhodný boj proti nepřátelům své vlasti, nepřátelům Sovětského svazu i ostatních socialistických zemí, a jednak slibovali přísně střežit socialistickou zákonnost, chránit výsledky socialistického budování a socialistické vymoženosti pracujících³⁹:

---

³⁹ § 1 vyhlášky č. 35/1961 Sb., o služební přísaze příslušníků bezpečnostních sborů ministerstva vnitra. Vyhláška zrušila a nahradila nařízení citované v pozn. č. 30

"Já, občan Československé socialistické republiky, přísahám věnost své vlasti, presidentu, vládě a všemu pracujícímu lidu, vedenému Komunistickou stranou Československa.

Slibuji, že budu vždy statečným, čestným a ukázněným příslušníkem bezpečnostního sboru ministerstva vnitra, že budu zachovávat státní a služební tajemství a neustále zdokonalovat své politické a odborné vědomosti. Všechny úkoly uložené zákony, řády a rozkazy budu plnit důsledně a iniciativně. Přísně budu střežit socialistickou zákonnost, chránit výsledky socialistického budování, životy a zdraví občanů, veřejný pořádek, majetek lidu a socialistické vymoženosti pracujících.

Přísahám, že budu vždy rozhodně bojovat proti nepřátelům své vlasti, nepřátelům Sovětského svazu i ostatních socialistických zemí.

Slibuji, že jsem připraven vynaložit všechny své schopnosti a nasadit i život v boji za zájmy Československé socialistické republiky, za vítězství míru a komunismu.

Tak přísahám!"

Od roku 1959 slibovali vojáci ve vojenské přísaze bránit svou rodnou vlast a její socialistický řád proti každému nepříteli⁴⁰:

"Já, voják ozbrojených sil, vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně prohlašuji, že budu věrný České republice.

Budu vojákem statečným a ukázněným a budu plnit ustanovení vojenských řádů. Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně a připravovat se pro obranu svobody a nezávislosti České republiky.

Pro obranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život.

Tak přísahám!"

Jak vojska, tak Sboru národní bezpečnosti se týkala změna zákonem č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti. Služební přísaha příslušníka SNB byla velmi dlouhá a ideologická (§ 5). Příslušník podle ní přísahal věnost dělnické třídě, všemu pracujícímu lidu vedenému

---

⁴⁰ § 2 zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků

Komunistickou stranou Československa, sliboval chránit socialistické společenské a státní zřízení, zdokonalovat svou politickou připravenost na základě marxismu-leninismu, nasadit i život v boji za vítězství míru a komunismu:

"Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně přísahám věrnost své socialistické vlasti - Československé socialistické republice, dělnické třídě a všemu pracujícímu lidu vedenému Komunistickou stranou Československa. Slibuji, že budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, že budu neochvějně chránit socialistické společenské a státní zřízení, zákonná práva občanů a veřejný pořádek.

Budu zdokonalovat svou politickou připravenost na základě marxismu-leninismu, úroveň svého všeobecného i odborného vzdělání a dbát o svou bezúhonnost. Přísně budu střežit státní a služební tajemství.

Budu vždy rozhodně bojovat proti nepřátelům své socialistické vlasti, nepřátelům Svazu sovětských socialistických republik a ostatních spjaneckých socialistických zemí. Budu střežit přátelství a upevňovat spolupráci s lidem Svazu sovětských socialistických republik a ostatních spjaneckých socialistických zemí a bojový svazek s jejich ozbrojenými bezpečnostními sbory.

Vynaložím všechny své síly a schopnosti a jsem připraven nasadit i život v boji za zájmy Československé socialistické republiky a při plnění jejich internacionálních závazků, v boji za vítězství míru a komunismu.

Tak přísahám!"

Tato přísaha byla zkrácena novelou zákona č. 63/1983 Sb. s účinností k 1.1.1984:

"Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně prohlašuji, že budu věrný Československé socialistické republice.

Budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. Při plnění svých služebních povinností se budu řídit ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení Československé socialistické republiky, práva občanů a veřejný pořádek.

K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly i schopnosti a nasadit i svůj život.

Tak přísahám!"

Dnes platné úpravy různých právních institutů mají často stejnou funkci jako sliby sub 2.2.2., i když je tak právní řád neoznačuje. Ze soukromého práva můžeme uvést např. veřejný příslib⁴¹, slib odškodnění (tzv. indemnační prohlášení)⁴², slib poručníka⁴³. V trestním řízení má takovou funkci nahrazení vazby slibem⁴⁴. Obviněný zde dává písemný slib, že povede řádný život, zejména se nedopustí trestné činnosti. Tento slib, jakmile je soudem přijat, míří jen na chování obviněného v budoucnu, jak to dokumentuje jedno rozhodnutí Krajského soudu v Plzni⁴⁵. Porušením slibu podle něj není skutečnost, že po propuštění vykonává obviněný krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody, který mu byl uložen za trestnou činnost spáchanou před vzetím do vazby v této věci. Přijetí písemného slibu obviněného není vyloučeno ani v případě trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona⁴⁶.

Funkci slibu podle vymezení sub 2.2.1. budou mít čestná prohlášení v rozličných úpravách. Uvedme čestné prohlášení jako důkazní prostředek ve správním řízení⁴⁷, čestné prohlášení žadatele o zbrojní průkaz⁴⁸. Dále definici sub 2.2.1. vyhovuje i tzv. vyjevovací přísaha v občanském soudním řízení⁴⁹ a daňové přiznání a hlášení⁵⁰.

---

⁴¹ § 850 občanského zákoníku

⁴² § 725 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v platném znění

⁴³ § 180 občanského soudního řádu

⁴⁴ § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu

⁴⁵ ze dne 23.12.1996, č.j. 7 To 754/96 publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 2/1997, str. 95

⁴⁶ rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6.9.1994, č.j. 4 To 645/94 publikované v Soudní rozhledy č. 2/1995, str. 37

⁴⁷ § 53 odst. 5 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád

⁴⁸ § 17 odst. 3 zákona č. 119/2002 Sb., o zbraních

⁴⁹ tak tento institut označuje doktrína, marginální rubrika ho nazývá Prohlášení o majetku, jde o § 260a násl. občanského soudního řádu

⁵⁰ § 40 a násl. zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění novel

2.4. Další možná rozdělení

Zkoumání slibu a přísahy v právu lze podrobit i dalším tříděním. Již jsme rozlišili sliby a přísahy, které tak právní řád výslovně označuje a které slibu nebo přísaze odpovídají pouze svojí funkcí.

Je možné oddělit sliby a přísahy uvedené v ústavních zákonech a v zákonech obyčejných. Ústava takto pravidelně zavazuje politické činitele. Nedodržení slibu pak není „samo o sobě bezprostředně spojeno s žádnou sankcí.“⁵¹ Naproti tomu porušení slibu nebo přísahy podle předpisů nižší právní síly může být spojeno se sankcí. Teoretická úvaha o souladu slibu (přísahy) s ostatním objektivním právem, ať už je slib uveden v zákoně nebo v ústavním zákoně, by mohla posloužit při rozhodování, zda by mohl obstat protizákonný, resp. protiústavní obsah závazku ve slibu obsaženém. Pokud má slib uvést v soulad předepsané vnější jednání a vnitřní přesvědčení slibujícího (k tomu viz Úvod této práce), popřel by takový rozpor funkci slibu v jejím základu. Ústavní činitel by snad mohl řešit otázku, jestli ho opravňuje slib složený podle ústavního předpisu jednat v rozporu s předpisem nižší právní síly. Takový případ v českém právním řádu nenalzáme. V praktičtější podobě vyvstává tento problém u slibů, ve kterých právní řád vyžaduje zavázat se verbálně k něčemu (odhodlání nasadit život), k čemu z hlediska vnějšího jednání nezavazuje (podle práva na život z Listiny). Typicky je tomu tak u vojenských přísah a služebních přísah jiných ozbrojených složek. Tento problém je specifický, a proto bude v příslušné pasáži rozebrán samostatně. Zvláštní pojednání budeme též věnovat možnost soudního rozhodování *contra legem* ve prospěch základních práv a svobod a právních principů.

Právní předpisy běžně uvádějí přesný text slibu nebo přísahy, a to v uvozovkách. Lze se ovšem setkat s případy, kdy je zmíněn pouze obsah slibu, nikoli přesný text. Tak byl upraven slib prezidenta a člena vlády v Ústavě z roku

---

⁵¹ Syllová, J., *Slíb*, Právnícký slovník, C. H. Beck, Praha 2001, str. 819

1920⁵². Bylo na těchto činitelích, jak slib zformulují a vysloví, a zda budou respektovat ústavně vymezený obsah slibu⁵³. Podle § 65: „President republiky slibuje před Národním shromážděním (§ 38) na svou čest a svědomí, že bude dbáti blaha republiky i lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.“ a podle § 73: „Členové vlády skládají do rukou presidenta republiky slib na svou čest a své svědomí, že budou svědomitě a nestranně konati své povinnosti a budou šetřiti ústavních a jiných zákonů.“ Další historický příklad poskytuje zákon o státním soudu z r. 1948⁵⁴. Soudci z lidu podle něj slibovali „přisahou, že budou zachovávat zákony a nařízení, vykládat je v duchu ústavy i zásad lidově demokratického zřízení a rozhodovat nestranně“. Takovou situaci připomíná i slib poručníka. Ani poručenský slib nebývá v zákoně v uvozovkách⁵⁵, soudce ale zřejmě nebude v zákoně uvedený obsah slibu obměňovat nebo rozšiřovat. Přesné znění slibu neuvádí již zmíněný slib obviněného podle trestního řádu⁵⁶. Někdy zákon ukládá složit slib obdobný slibu jiných osob. Slib je nutné podle určeného vzoru upravit. Tak tomu bylo v již neplatné úpravě slibu tlumočnicků, kteří slibovali podle vzoru znaleckého slibu⁵⁷, jakož i již neplatné služební přísaze příslušníků Vězeňské služby ve vztahu k její úpravě v zákoně o služebním poměru příslušníků Policie České republiky⁵⁸.

2.5. Závěry pro další práci

Přísahy podle Havelkovi definice (sub 2.1.1.) by v současných českých právních podmínkách nebylo možné *de lege ferenda* použít. Týká se to náboženských i ideologických prvků. Takové znění přísahy by nutně odporovalo ustanovení čl. 2 odst. 1 Listiny, podle kterého je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské

---

⁵² zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

⁵³ Hendrych, D., Svoboda, C., Ústava ČR, komentář, C. H. Beck, Praha 1997, str. 92

⁵⁴ § 9 zákona č. 232/1948 Sb., o státním soudu

⁵⁵ § 180 odst. 1 občanského soudního řádu, ani v již neplatných - § 24 odst. 1 zákona č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, § 253 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

⁵⁶ § 73 odst. 1 písm.b) trestního řádu

⁵⁷ § 7 odst. 3 zákona č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků

⁵⁸ § 159 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, podle kterého se tento zákon přiměřeně vztahoval na služební poměr příslušníků Vězeňské služby České republiky, tedy i na služební přísahu

vyznání. Bylo by tomu tak i v případě, kdyby osoby bez náboženského vyznání měly eventuální možnost přísahat jiný text nebo slibovat. Stát by tak preferoval náboženské vyznání, což má citovaný článek vyloučit⁵⁹.

Sekularizace právního řádu vedla k tomu, že se vytratil náboženský prvek z přísah, i když se termínu přísaha používalo i nadále. Zákonné úpravy používaly a používají pojmů slib a přísaha promiscue, resp. lze vystopovat určitou větší vážnost ve prospěch přísahy a rozdíl v intenzitě závazků, ke kterým „oba instituty“ zavazují. Slibu se používá k méně závažným závazkům, např. slib mlčenlivosti v zákoně o státní statistické službě⁶⁰, slib advokáta⁶¹. Naproti tomu názvu přísaha se používá, pokud se někdo zavazuje ke statečnosti a k nasazení života. V tomto ohledu prodělali významnou změnu úpravy pro tyto útvary:

Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace.

Služební přísahy upravené vždy ve zvláštním zákoně byly z těchto zvláštních úprav novelou č. 361/2003 Sb., zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, účinnou od 1.1.2007, resp. novelou č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, též účinnou 1.1.2007, vyřazeny a nahrazeny jednotným textem označeným v ustanovení § 17 jako slib tohoto znění:

"Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život."

---

⁵⁹ Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl, Práva a svobody, Linde, Praha 1999, str. 47

⁶⁰ §16 odst. 1, 2 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě v platném znění nebo zákon 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001

⁶¹ §5 písm. odst. 1 písm. i) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění

Srovnejme texty přísah uvedených sborů do dne účinnosti citovaných novel.

Služební přísaha příslušníků Policie ČR podle § 6 odst. 2 zákona č. 186/1992 Sb. o služebním poměru příslušníků Policie České republiky:

"Slibuji, že budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Policie České republiky. Své síly a schopnosti vynaložím ve prospěch společnosti tak, abych chránil práva občanů, veřejný pořádek a bezpečnost a ústavní zřízení České republiky, a to i s nasazením vlastního života. Při plnění svých služebních povinností se budu vždy řídit ústavou a zákony a v souladu s nimi i rozkazy a pokyny svých nadřízených. Tak přísahám."

Služební přísaha celníků podle § 15 odst. 1 zákona č. 13/1993 Sb., celní zákon:

"Slavnostně prohlašuji, že budu čestným, statečným a ukázněným celníkem. Při plnění všech služebních povinností se budu řídit ústavou, zákony a dalšími obecně závaznými právními předpisy a v souladu s nimi i příkazy svých nadřízených. Své povinnosti budu vykonávat řádně, svědomitě a nestranně, při výkonu svých pravomocí budu chránit zájmy společnosti a zákonná práva občanů, a to i nasazením života.

K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly a schopnosti.

Tak přísahám!"

Služební přísaha hasičů podle § 11 zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů:

"Slibuji, že budu chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a jinými mimořádnými událostmi, a to i s nasazením vlastního života. Při plnění svých povinností se budu řídit Ústavou, zákony a dalšími právními předpisy, důsledně plnit rozkazy a pokyny svých nadřízených a při svém jednání budu mít stále na zřeteli obecný zájem."

Služební přísaha příslušníků Bezpečnostní informační služby podle § 25 odst. 2 zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě:

"Slavnostně slibuji, že budu věrný České republice. Budu čestným, statečným, ukázněným a nestranným příslušníkem Bezpečnostní informační služby. Služební povinnosti budu plnit podle svých nejlepších schopností a ve své činnosti se budu řídit Ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení České republiky, jakož i práva občanů. K tomu jsem připraven vynaložit všechny síly a schopnosti a nasadit i svůj život. Tak přísahám!".

Služební přísaha příslušníků Vězeňské služby České republiky nebyla do účinnosti novel samostatně upravena a řídila se úpravou služební přísahy v zákoně č. 186/1992 Sb. o služebním poměru příslušníků Policie České republiky [viz § 159 psím. a) cit. zrušeného zákona].

Úřad pro zahraniční styky a informace je zpravodajskou službou podle § 3 153/1994 Sb. o zpravodajských službách České republiky.

Jak jsme na uvedených příkladech viděli, není rozdělení na přísahu slib podle závažnosti závazku (např. nasadit svůj život) nijak ostré. Ilustrativní v této souvislosti je použití obojího označení (slib a přísaha) v jediném textu. Ve zrušeném ustanovení §11 zákona o Hasičském záchranném sboru nejdeme: „Služební *přísaha* příslušníka zní: „*Slibuji*, že budu chránit životy a zdraví obyvatel...“ a v též zrušeném §25 odst. 2 zákona o Bezpečnostní informační službě „Služební *přísaha* zní: „Slavnostně *slibuji*, že budu věrný České republice. Budu...“.

Rovněž zásada volného hodnocení důkazů (o ní byla řeč sub 2.2.1.) se v českém procesním právu realizovala plně, a to v § 132 občanského soudního řádu, § 2 odst. 6 trestního řádu, § 77 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, v platném znění a v § 50 odst. 4 zákona č. 500/2004, správní řád⁶².

---

⁶² jakož i v dřívější úpravě správního řízení v § 34 odst. 5 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád)

Vážnost se výpovědím svědků, účastníků a soudních znalců již přísahou nedodává. Zásada se vztahuje na hodnocení pravdivosti důkazu a zahrnuje i hodnocení znaleckého posudku⁶³. K tomu je třeba dodat, že svědka je nutné před výslechem poučit o trestních následcích křivé výpovědi⁶⁴, znalci se takového poučení dostávají jen v trestním řízení (§ 106 trestního řádu). Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek jsou postihovány podle společné skutkové podstaty trestního zákona (§ 175 trestního řádu), která se týká i tlumočnicka. Slib znalce a tlumočnicka je uveden v zákoně⁶⁵, má ale povahu promisorní sub 2.2.2. Hodnocením zahraničních úprav, ve kterých svědek před podáním soudní výpovědi přísahá, se zabýval Ústavní soud České republiky v rozhodnutí III. ÚS 149/97 ze dne 4.12.1997. Cituje úpravu Spolkové republiky Německo v § 56 trestního řádu (Strafprozessordnung ze 7.4.1987, BGBl. I str. 1074-1319), která požaduje, aby svědek zamýšlející využít práv odepřít výpověď, podložil své rozhodnutí věrohodným vysvětlením, nicméně za dostatečné pokládá přísežné ujištění (dtto al. 2 „eidliche Versicherung“), k němuž je vyzván zpravidla předsedou senátu (případné návrhy stran na takový postup mohou být bez odůvodnění odmítnuty). Jiný způsob "přinucení" odpírajícího svědka k výpovědi než přísahou je nepřipustný, platí však, že samotná přísaha podléhá obvyklým zásadám volného hodnocení důkazů. Německé trestní právo procesní stanovuje složení přísahy svědkem až po provedeném výslechu⁶⁶.

Z uvedených důvodů nebudeme v dalším textu rozlišování přísahy a slibu považovat za podstatné, a pokud nepůjde o konkrétní znění, budeme nadále pod jedním pojmem slib rozumět oba pojmy slib a přísaha.

---

⁶³ Winterová, A. a kol., Civilní právo procesní, Linde, Praha 1999, str. 241

⁶⁴ § 126 odst. 2 občanského soudního řádu; § 101 odst. 1 trestního řádu

⁶⁵ § 6 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících v platném znění

⁶⁶ § 59 německého trestního zákona Strafprozessordnung; viz Strafprozessordnung, Heidelberger Kommentar, C.F.Müller Verlag, Heidelberg, str. 148

3. Obsah slibu

3.1. Všeobecně

V této kapitole se budeme věnovat pojmům, které se v textu slibů nejčastěji vyskytují, vyjma náboženské a ideologické prvky, které jsou v současnosti nepoužitelné (viz předešlou kapitolu).

Ve znění slibu je vždy zmíněno postavení (občan, voják), profese (auditor, advokát) nebo funkce (soudce, lesní stráž) slibujícího, a to nejčastěji výslovně, nebo je to z textu možné interpretovat. Např. v dnešní soudcovské přísaze se přímo pojem soudce neobjevuje. Soudci musí slíbit, že se budou zákony řídit, budu je vykládat a v souladu s nimi budou rozhodovat⁶⁷. Lze dovést, že výklad zákonů a rozhodování přísluší soudci.

V textech slibů a přísah nacházíme dvě kategorie pojmů.

3.1.1. Pojmy hodnotově neutrální

Pojmy, které jsou z hlediska subjektu hodnotově neutrální. Slíbují se v první řadě dodržovat zákony a Ústavu, event. všechny povinnosti občana⁶⁸, zachovávat mlčenlivost, plnit rozkazy, příkazy nebo pokyny. Do této kategorie spadají i závazky typické jen pro určité činnosti: chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana (soudce Ústavního soudu podle čl. 85 odst. 2 Ústavy), chránit neporušitelnost práv (veřejný ochránce práv - ombudsman⁶⁹), chránit lidská práva (slib advokáta⁷⁰). Nacházíme i hmotné výsledky práce, jako je tomu u autorizovaných architektů, inženýrů a techniků,

---

⁶⁷ § 62 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) v platném znění; a v předešlé úpravě §37 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

⁶⁸ tak ve státoobčanském slibu podle §12 odst. 1 zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, v platném znění

⁶⁹ § 4 odst. 2 zákona č. 349/1999 o Veřejném ochránci práv v platném znění

⁷⁰ § 5 odst. 1 písm. i) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění

kteří slibují vytvářet kvalitní architektonická, resp. stavební díla⁷¹.

V rámci této skupiny rozlišíme další dvě podskupiny.

1. Jednak se zde slibující zavazují k povinnostem, ke kterým právní řád zavazuje i všechny ostatní občany, kteří předmětný slib nebo přísahu neskládají. Typicky jde o dodržování právních předpisů. Bude záležet na tom, zda za porušení slibu následuje právní sankce, např. ztráta funkce. Tato sankce se připojí k sankci, která jinak postihuje všechny občany, pokud to právní řád nevyklučuje. Funkcionáři tak za porušení jedné povinnosti přibude další postižení – vedle třeba trestu obecně prospěšných prací za spáchání trestného činu ještě ztráta funkce za porušení slibu. Naopak pokud sankce za přestoupení slibu stanovena není, následuje jen obecný postih.
2. A jednak slib zavazuje ke speciálním povinnostem, které nemají všichni občané, např. „zajistit bezpečnost posádky lodě, cestujících, nákladu a lodě“, jak to slibuje velitel lodě⁷². Je možné si představit povinnost, ke které by zavazoval pouze slib, ale jinde by ji objektivní právo slibujícímu neukládalo. I takový závazek, stanovený zákonem nebo na jeho základě, by měl charakter právní povinnosti⁷³. Pokud by za její přestoupení podle právního řádu nehrozil postih, jednalo by se o tzv. lex imperfecta a event. sankce by mohla mít jen mimoprávní (morální) charakter. Přesto je třeba zdůraznit v této otázce názor Františka Weyra. Podle jeho analýzy ústavní listiny z roku 1920 „má-li slib 'šetřiti ústavních a jiných (tedy např. trestních) zákonů' míti význam právního závazku, nelze tvrditi, že by slibující neměl příslušných právních povinností přes to, že nemůže pro jejich porušení báti stíhán“. Závěr, že obsah slibu slibujícího zavazuje i v případě, že

⁷¹ §8 zákona č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě ve znění novel

⁷² § 2 vyhlášky č. 450/2000 Sb., Vyhláška Ministerstva dopravy a spojů o kapitánském slibu, zkouškách, odborné a zdravotní způsobilosti členů posádky lodě, průkazech způsobilosti, námořnických knížkách a o zdravotní péči o členy posádky lodě

⁷³ Takové stanovisko zaujal Fr. Weyr ve výkladu o slibu prezidenta podle čl. 65 ústavní listiny in Československé právo ústavní, Melantrich, Praha 1937, str. 186

mu právní předpisy takovou povinnost jinde neukládají, není příliš významný v případě slibů ústavních činitelů, pro které je typická buďto neodpovědnost z funkce anebo imunita procesněprávní, případně indemnita⁷⁴. Tak prezident České republiky nemůže být podle čl. 65 odst. 3 Ústavy stíhán za trestnou činnost spáchanou době výkonu funkce. Tento rozsah trestněprávní exempce se rovná hmotněprávní imunitě, čili indemnitě. Naproti tomu u jiných osob, než kterými jsou ústavní činitelé, má uvedený závěr značné důsledky. V případě porušení povinnosti, jejíž formulace zaznívá pouze ve služebním slibu, tak může být slibující potrestán jednak pro porušení služebního slibu, ale jistě též pro neplnění povinností spojených s výkonem služebního poměru.

3.1.2. Pojmy se vztahem k osobnosti slibujícího

Druhou kategorií tvoří pojmy, které dělají slib slibem. Zavazují subjekt co do postojů, které při své činnosti a k ní bude zaujímat, neboli jak se bude ke svému postavení (např. občana České republiky) vztahovat. Vracíme se tak k pojmu osobnost a jejím složkám v definici sub 2.1.2. Posoudíme je jednak z hledisek, která nabízí právní řád a doktrína, ale u některých pojmů - např. svědomí - bude nutné se poučit v mimoprávních oblastech. Jak již bylo řečeno, jednotlivé složky osobnosti požívají právní ochrany. Právní texty, které má tato práce za úkol zkoumat, ale nabízejí širší škálu pojmů, které právo na ochranu osobnosti už do svého předmětu nezahrnuje, ale z psychologického hlediska se osobnosti člověka týkají. V rozličných zněních slibů, jak v platných, tak již neúčinných předpisech, se nejhojněji vyskytují slova čest a svědomí. Následuje slíbení nestrannosti, nezávislosti, svědomitosti, statečnosti, ukázněnosti, slib jednat podle nejlepšího vědomí, přesvědčení a podle etiky povolání. Méně se setkáváme s vyjádřením vůle nezneužívat své postavení, být iniciativní, bdělý, řádně plnit povinnosti nebo vykonávat řádně službu. Soudce slibuje dostát

---

⁷⁴ Pavlíček, V. a kol., Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, Část 1., Praha 2001, str. 258, 259, a 308

požadavku spravedlnosti při rozhodování⁷⁵, exekutor skládá slib mluví o spravedlivém postupu⁷⁶.

Zahrnuji sem i slib jednat „v zájmu“ nebo „ve prospěch“ ať společnosti, republiky, všeho lidu⁷⁷, obce anebo třeba hlavního města Prahy⁷⁸. Do účinnosti novelizace zákonem č. 362/2003 Sb. měli mít hasiči „stále na zřeteli obecný zájem“⁷⁹. Podle § 17 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním pomru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění, jsou členové bezpečnostních sborů povinni chovat se vždy a všude tak, aby svým jednáním neohrozili dobrou pověst bezpečnostního sboru. Jinými slovy znamenají tyto výrazy osobní nasazení, vlastní iniciativu. Příslib má mít vliv v situacích, kdy kvalita řešení by se mohla lišit v případě práce nezúčastněného člověka a naopak osoby, která se cítí vázána takovým závazkem. Přičemž obě řešení mohou být po právu, ale druhé bude vedeno vlastní účastí.

Na rozhraní navrženého rozdělení je velmi hojný slib věrnosti České republice. Pojem věrnosti lze vykládat v užším a širším smyslu. V užším smyslu znamená zradit republiku naplněním některé ze skutkových podstat trestných činů proti republice (hlava první druhé části trestního zákona), u prezidenta republiky přichází v úvahu velezrada podle čl. 65 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 96 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění. Ale věrností je třeba rozumět i povinnost dbát zájmů tohoto státu⁸⁰, čili aktivně jednat ve prospěch blaha státu, nejenom nespáchat určitý trestný čin.

Rozdělení sub 3.1.1. a 3.1.2. rozostřují dva faktory. Za prvé je slib dosti

---

⁷⁵ § 62 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) v platném znění; a v předešlé úpravě § 37 odst. 1

⁷⁶ § 12 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

⁷⁷ v současnosti poslanci, senátoři a prezident podle čl. 23 odst. 3 a čl. 59 Ústavy

⁷⁸ člen zastupitelstva hlavního města Prahy podle § 50 odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze ve znění novel

⁷⁹ § 11 zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů

⁸⁰ Pavlíček, V., Hřebejk, J., Ústava a ústavní řád České republiky, komentář, 1. díl, Ústavní systém, Linde, Praha 1998, str. 216

často uveden slovy: „Slibuji na svou čest, že...“⁸¹, následují povinnosti rozebírané sub 3.1.1., a až potom přicházejí na řadu pojmy sub 3.1.2. Kvůli hodnotě cti, která celou další pasáž uvozuje a která je pojmem se vztahem k osobnosti slibujícího, pak nemůžeme posoudit žádnou část slibu. Za druhé výrazy, které by spadaly do skupiny sub 3.1.2., jsou slibujícím adresovány zákonem jaksi navíc, vedle slibu, anebo paralelně. Například soudce slibuje a zároveň je mu na jiném místě uloženo vykládat právní předpisy podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat nestranně a spravedlivě. Slib ho navíc zavazuje rozhodovat nezávisle⁸². Přesto považuji tyto pojmy za vlastní slibu a přísaze a budeme se jim dále věnovat. Hovoří pro to také skutečnost, že zákonodárce je užívá mimo textu přísah zase v předpisech upravujících činnost přísahajících osob.

3.2. Obsah slibu podle vymezení sub 3.1.2.

V tomto oddíle se budeme vyrovnávat s výrazy, kterými se slibující dokládá. Po vyloučení náboženských a ideologických prvků je možné se dokládat jen vlastní osobou. Zopakujme složky osobnosti, které právní řád chrání: důstojnost, osobní čest, dobrá pověst, jméno, soukromí. Vybereme z nich ty, které sliby a přísahy zmiňují. Současně se budeme zabývat významy dalších pojmů: svědomí, nestrannost, statečnost atd.

3.2.1. Důstojnost

Tento pojem sám se nevyskytuje ani v jednom znění mnou nalezených textů slibů a přísah. S tématem souvisí ve dvou směrech.

1. Většina slibů zmiňuje čest, a ta se, pokud jde o ochranu právním řádem, „překrývá, resp. zčásti kumuluje, s ochranou lidské

---

⁸¹ např. exekutor podle § 12 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů; nebo člen zastupitelstva obce podle §69 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) ve znění novel

⁸² § 62 odst. 1, § 79 odst. 1 a § 80 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) v platném znění; dříve platná úprava viz § 5 odst. 1, §37 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

důstojnosti.“⁸³ Najít hranici mezi oběma významy není snadné. Důstojnost člověka je nejvyšší humanitní hodnotou⁸⁴. V lidské důstojnosti jsou si ve smyslu čl. 1 Listiny všichni lidé rovni. Tato situace se zřejmě nemění, i když je důstojnost lidí ponižována. „Jde tedy o ochranu před zacházením snižujícím důstojnost člověka, resp. vůbec před uváděním do stavu nedůstojného člověka.“⁸⁵ Stav nedůstojného člověka ještě není nedůstojný člověk. O svou čest může člověk přijít, ale jeho důstojnost může být pouze snížena, a to i vlastním chováním. Podle O. Novotného ponižuje svou důstojnost pachatel tím, že se dopouští trestného činu⁸⁶. Můžeme snad zobecnit, že lidská důstojnost může být ponižována, ovšem člověk o ni nemůže přijít, tedy pojem „nedůstojný člověk“ je *contradictio in adjecto*. Stanovisko teologické je obdobné. Neporušitelnost lidské důstojnosti zde pramení z podobnosti božímu obrazu, jejím výrazem jsou lidská práva⁸⁷. Navrženému řešení vztahu mezi důstojností a ctí zcela odpovídá vymezení v Karl-Heinz Peschkeho⁸⁸. V jeho pojetí je nejušlechtlejší formou ctí čest mravní, které přisuzujeme mravní poctivost. Vedle ní existují další, omezenější formy – čest vědecká, občanská, politická. Všichni tvorové jsou doleskem Boží svatosti a nádhery, tudíž si zaslouží ve větší nebo menší míře úctu, a to podle hodnoty, kterou ztělesňují. pocta, která se jim prokazuje, se v posledku prokazuje jejich stvořiteli. Čím lépe se tento obraz v někom uskutečňuje, tím větší čest mu náleží. Podle něj „zločinci ztrácejí svou mravní a občanskou čest; na základě jejich lidství jim však zůstává základní lidská důstojnost, kterou je třeba respektovat a která zakazuje, aby se s nimi zacházelo a aby byli trestáni způsobem nedůstojným člověka.“⁸⁹

⁸³ cit. d. v pozn. č. 59, str. 111

⁸⁴ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda, Linde, Praha 1998, str. 164

⁸⁵ tamtéž, str. 110

⁸⁶ Novotný, O., O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1964, str. 34

⁸⁷ tématu se věnuje Křesťanská revue 1/2001, články Koháka, E., Vokouna, J.; Roos, Z., Evropa bez Boha?, Teologické texty 4/1998, str. 110

⁸⁸ Peschke, K., Křesťanská etika, Vyšehrad, Praha 1999, str. 305

⁸⁹ tamtéž

2. Mnoho slibujících dostává za úkol dbát důstojnosti svého stavu. Advokát to dokonce vyslovuje ve svém slibu [viz § 5 odst. 1 písm. i) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění]. Soudci mají předepsáno chovat se podle toho v občanském životě⁹⁰. Státní zástupce slibuje zachovávat důstojné chování i v soukromém životě: „...Při výkonu funkce státního zástupce i v soukromém životě budu chránit důstojnost svého povolání.“⁹¹ Některým slibujícím osobám je zákonem zakázáno provozovat živnost nebo jinou výdělečnou činnost, resp. musejí žádat o povolení k takové činnosti, ta ovšem nesmí narušovat důstojnost toho kterého povolání – jde o prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu a členy Nejvyššího kontrolního úřadu⁹², dále o příslušníky Policie České republiky, jimž nová právní úprava přikazuje ukončit jiné výdělečné aktivity, byť povolené podle dříve platného právního předpisu⁹³ a soudce⁹⁴. Chování, které snižuje důstojnost povolání může být kárným proviněním – u exekutora⁹⁵, již zmíněných pracovníků NKÚ⁹⁶, notáře⁹⁷, soudce⁹⁸.

3.2.2. Čest

Arthur Schopenhauer rozlišuje čest občanskou, úřednickou a sexuální⁹⁹. Náš zájem zahrnuje první dva druhy. Čest občanská je vymezena v protikladu ke slávě. Sláva musí být teprve získána, u cti jde naopak pouze o to, abychom ji neztratili. Čest představuje vlastnosti u každého předpokládané a spočívá na

⁹⁰ § 80 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) v platném znění; dříve platná úprava § 54 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

⁹¹ § 18 odst. 3 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění

⁹² § 10 odst. 7 a § 12 odst. 8 zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu ve znění novel

⁹³ viz nyní platný § 48 zákona č. 361/2003 Sb. a srov. s §152 odst. 4 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky ve znění novel

⁹⁴ § 52 odst. 4 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích v platném znění

⁹⁵ § 116 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

⁹⁶ § 35 odst. 1 zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu ve znění novel

⁹⁷ § 48 odst. 1 zákona č. 358/1992 o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

⁹⁸ uvedené platí pouze pro starší právní úpravu podle §2 odst. 1 zákona č. 412/1991 Sb., o kárné odpovědnosti soudců v platném znění; nyní účinný zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, v platném znění, již kategorii chování snižující důstojnost povolání nezná

⁹⁹ Schopenhauer, A., Aforismy k životní moudrosti, Pelhřimov 1997, str. 42

přesvědčení o neměnnosti morálního charakteru. Lze ji ztratit každým kriminálním trestem za předpokladu jeho spravedlnosti. Občanské cti požívá podle tohoto autora tedy každý, kdo ji neztratil. Proto bude důležitá úvaha o cti úřednické¹⁰⁰. Má ji představovat „všeobecné mínění druhých, že muž, který zastává jistý úřad, k tomu skutečně má všechny požadované vlastnosti a také přesně plní své úřední povinnosti... Úřednické cti jsou podřízeni státní úředníci, lékaři, advokáti, každý veřejný činitel, ba každý graduovaný..., tedy jedním slovem je to čest všech veřejně zavázaných jako takových.“ František Krejčí rozlišuje objektivní a subjektivní význam pojmu cti¹⁰¹. Objektivní hledisko záleží v „uznání hodnoty člověka od jiných lidí, pochvala.“ Subjektivní význam znamená „vědomí vlastní hodnoty s předpokladem, že ji jiní uznávají, anebo že ji mají uznati... Dbáti své cti znamená tolik, co chtějí zůstat mravným za všech okolností.“¹⁰² Schopenhauer i Krejčí se shodují v tom, že „nařčené cti hájiti je mravní povinností.“ Teologická terminologie jako nejvyšší formu cti hodnotí čest mravní, omezenější formou je čest vědecká, občanská a politická¹⁰³. Čest člověka je objektem trestného činu pomluvy (§ 206 trestního zákona). Učebnice trestního práva rozlišuje shodně s F. Krejčím čest ve smyslu objektivním a subjektivním¹⁰⁴. Uvedené ustanovení chrání čest v obojím smyslu. Jak z předešlého vyplývá, lze čest ztratit (na rozdíl od důstojnosti). I když podle článku 1 Listiny zřejmě neexistují lidé zcela bezectní¹⁰⁵, bude mít smysl slibovat „na svou čest“ jen u osob, které čest mají. S tím jistě souvisí velmi častý požadavek bezúhonnosti jako jedna z podmínek nabytí funkce, kde další podmínkou je i složení slibu. Přímou v textu slibu se povinnost dbát o svoji bezúhonnost objevila v již neplatném celním zákoně z r. 1974¹⁰⁶.

E. Hexner mluví o častém spojení pojmů čest a svědomí jako o dvou instancích. Jedna leží mimo a jedna v psychické sféře slibujícího.¹⁰⁷ Odkazuje na

---

¹⁰⁰ tamtéž, str. 44

¹⁰¹ Krejčí, F., *Positivní etika*, Praha 1922, str. 224

¹⁰² tamtéž, str. 225

¹⁰³ cit. d. v pozn. č. 88

¹⁰⁴ Novotný, O. a kol., *Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část*, 3. vydání, Codex, Praha 1997, str. 128

¹⁰⁵ cit. d. v pozn. č. 59, str. 111

¹⁰⁶ §12 zákona č. 44/1974 Sb., celní zákon, zmíněný závazek ve služebním slibu celníků ponechala i novela č. 5/1991, která jinak slib změnila

¹⁰⁷ cit. d. v pozn. č. 21, str. 169

vládní nařízení č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení). Podle ustanovení § 58 odst. 1 tohoto předpisu je svědek potvrzuje svou výpověď slibem místo přísahy o tomto znění: „Na svou čest a svědomí ujišťuji, že podle svého nejlepšího vědomí a svědomí vypovím (jsem vypověděl) čistou pravdu na otázky mi kladené a že, co se těchto otázek týče, nic nezamlčím (jsem nezamlčel)“. Podle § 62 odst. 2 zní formule slibu místo přísahy pro znalce: „Já N. N. na svou čest a svědomí slibuji, že podám svůj znalecký posudek v otázkách mi předložených po přesném zkoumání bez jakékoli strannosti a vedlejších ohledů podle svého nejlepšího vědomí a svých odborných znalostí věrně a pravdivě“.

3.2.3. *Svědomí*

Všeobecně se pod tímto pojmem zřejmě rozumí „vnitřní hlas, složka lidského nitra, posuzující nebo určující naše jednání s hlediskem obecně mravních nebo jinak určených a vyhraněných zásad.“¹⁰⁸ Hlubší orientaci poskytuje H. Weber¹⁰⁹. Podle něj se svědomí dělí na předcházející (*conscientia antecedens*) a následné (*conscientia consequens*). Předcházející se podle kvality možných alternativ chování rozdělí na vybízející nebo varující. Následné zase na svědomí dobré a špatné. Proti takovému rozdělení se staví M. Scheller, protože svědomí vidí jako pouze negativně působící, nikdy vybízející. Svědomí má jen kritickou, z části varující funkci¹¹⁰. F. Krejčí chápe etiku jako přísně vědeckou (pozitivní) disciplínu, proto příkře odmítá úkaz svědomí jako důkaz nadpřirozeného původu mravnosti (jak učí I. Kant)¹¹¹. Křesťanství nemá svědomí za spolehlivého vůdce, není to orgán, který by se obešel bez zkoumání boží vůle¹¹².

3.2.4. *Nezávislost a nestrannost*

Z textů slibů a přísah vysvítá, že zákonodárce tyto pojmy, snad až na soudcovskou přísahu, používá *promiscue*.

¹⁰⁸ Příruční slovník jazyka českého, Česká akademie věd a umění, Díl V., Praha 1944-1948, str. 929

¹⁰⁹ Weber, H., *Všeobecná morální teologie*, Zvon, Praha 1998, str. 175

¹¹⁰ Scheller, M., *Der Formalismus in der Ethik und die materielle Wertethik*, A. Francke AG, Bern 1966, str. 325

¹¹¹ cit. d. v pozn. č. 101, str. 17

Nejdříve bude popsána tzv. úřednická nezávislost. Jiným výrazem pro nestrannost je nezaujatost¹¹³. Požadavek nestrannosti obsahuje povinnost nezúčastněnosti, neutrality a nepodjatosti¹¹⁴. Pokud jde o politickou nestrannost, rozlišujeme neutralitu (nestrannost) při výkonu úřední činnosti a rezervovanost, tj. zdržení se výraznější politické aktivity¹¹⁵. Státní úředník je vázán služebními akty nadřízených, proto jeho povinnost nestrannosti nemůžeme srovnávat se soudcovskou nezávislostí. Nezávislost a nestrannost soudů a soudců je posuzována jednak z hlediska institucionálního (to vyjadřuje čl. 81 a čl. 82 Ústavy) a jednak z hlediska funkčního (čl. 36 odst. 1 Listiny)¹¹⁶. K principu nezávislosti patří požadavek nestrannosti a nepodjatosti¹¹⁷. Použití traktovaných pojmů ve slibech a přísahách různých osob znázorňuje následující přehled. V přehledu jsou jednoduše označeny slibující osoby a u nich číslo zákona ve Sbírce zákonů, ve kterém se slib (název přísaha je užit jen u příslušníků BIS) této osoby vyskytuje. Uvedené právní předpisy jsou míněny v platných zněních.

nestrannost

- celník, 13/1993
- člen okrskové volební komise – volby do Parlamentu ČR, 247/1995
- člen volební komise – volby do zastupitelstev obcí, 491/2001
- člen okrskové volební komise – volby do zastupitelstev krajů, 130/2000
- člen komise – místní referendum, 22/2004
- znalec, tlumočník, 36/1967
- příslušníci bezpečnostních sborů 361/2003
- člen okrskové volební komise - volby do Evropského parlamentu, 62/2003

---

¹¹² Salajka, M., *Orientační teologický slovník*, Ježek, Praha 2000, str. 154

¹¹³ Hendrych, D. a kol., *Správní právo. Obecná část*, C. H. Beck, 3. vydání, Praha 1998, str. 202

¹¹⁴ Veselá, M., *Státní služba*, Masarykova univerzita, Brno 1997, str. 26

¹¹⁵ cit. d. v pozn. č. 113, str. 262

¹¹⁶ cit. d. v pozn. č. 63, str. 64

¹¹⁷ tamtéž, str. 66

- státní zaměstnanci podle služebního zákona, 218/2002

nezávislost

- exekutor, 120/2001

neustrannost i nezávislost

- soudce obecných soudů, 6/2002
- soudce Ústavního soudu, čl. 85 odst. 2 Ústavy
- veřejný ochránce práv, 349/1999
- prezident, viceprezident a členové NKÚ, 166/1993
- notář, 358/1992

K uvedenému přehledu je třeba vysvětlit, že zákon č- 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), nabude účinnosti jako celek dnem 1.1.2009. Některá ustanovení však, a mezi nimi i ustanovení upravující služební slib, nabyly účinnosti dnem vyhlášení zákona. Již dnes účinnými ustanoveními jsou tak § 236 odst. 1 a 2 a § 237 odst. 1 a 2. Prezident republiky tedy podle tohoto zákona je nyní oprávněn jmenovat generálního ředitele a zástupce generálního ředitele. Dále vedoucí ústředních správních úřadů a vedoucí dalších správních úřadů a jejich zástupci se považují za vedoucí služebních úřadů a zástupce vedoucích služebních úřadů. Generální ředitel a zástupce generálního ředitele by měli složit služební slib před prezidentem republiky, vedoucí služebních úřadů a zástupci vedoucích služebních úřadů, složí služební slib před generálním ředitelem, vedoucí ostatních služebních úřadů složí služební slib před nadřízeným služebním orgánem, popřípadě před generálním ředitelem.) Předseda Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, předseda Energetického regulačního úřadu a členové Rady Českého telekomunikačního úřadu složí služební slib před generálním ředitelem. Ve všech uvedených případech zákon ukládá použít služební přísahu podle ustanovení § 34, též již účinným:

"Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby se budu řídit ústavními zákony, dalšími zákony, právními předpisy České republiky, mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a služebními předpisy a v souladu s nimi příkazy představených. Své povinnosti budu vykonávat řádně, nestranně, svědomitě a nebudu zneužívat postavení státního zaměstnance."¹¹⁸

Jak jsme se zmínili, požadavek na nestrannost a nezávislost v sobě může zahrnovat požadavek na politickou nezúčastněnost nebo alespoň rezervovanost. Politickou aktivitu zákon zakazuje soudcům Ústavního soudu¹¹⁹, veřejnému ochránci práv¹²⁰ a dříve příslušníkům BIS¹²¹, kteří nesměli být členy politické strany nebo politického hnutí. Rovněž dříve platná úprava služebního poměru policistů být zakazovala příslušníkům policie členství v politických stranách nebo být činným v politických hnutích¹²². Tehdy ovšem ve své přísaze policista nestrannost nebo nezávislost zmíněnou neměl. Dnešní úprava služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů (vyjmenovány jsou na straně 20 této práce) upravuje pro tyto útvary jednotně následující omezení. Předpokladem k přijetí do služebního poměru je skutečnost, že zájemce není členem politické strany nebo politického hnutí [§ 13 odst. 1 písm. h) zákona č. 361/2002 Sb.], po dobu trvání služebního poměru platí zákaz stát se členem politické strany nebo politického hnutí nebo vykonávat činnost v jejich prospěch [§ 47 odst. 1 cit. zák.] a příslušník je povinen službu vykonávat tak, aby nebyla ovlivňována jeho politickým přesvědčením [§ 45 odst. 1 písm. g) cit. zák.]. Na druhou stranu přijetí občana do služebního poměru nelze odepřít z důvodu politického smýšlení [§ 16 odst. 4 cit. zák.] a ve služebním poměru je zakázána přímá i nepřímá diskriminace z důvodu politického smýšlení [§ 77 odst. 2 cit. zák.].

V podobné situaci jako výše uvedení příslušníci bezpečnostních sborů jsou vojáci z povolání. Těmto osobám se navíc zakazuje ve vojenských objektech

---

¹¹⁸ viz zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon)

¹¹⁹ § 4 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu v platném znění

¹²⁰ § 3 odst. 3 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv v platném znění

¹²¹ podle ustanovení § 49 odst. 1 zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, zrušeného zákonem č. 361/2003 Sb.

¹²² § 152 odst. 1 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky

pořádat politická shromáždění a provádět politickou propagaci. Výslovně je upraven příkaz propuštění vojáka ze služebního poměru v případě, že se stal členem politické strany nebo politického hnutí [viz § 3 odst. 1 písm. c), § 19 odst. 1 písm. i), § 14 a § 45 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, v platném znění].

Setkáváme se tedy s odejmutím práva zakládat politické strany a hnutí a sdružovat se v nich, ačkoli Listina v čl. 44 umožňuje toto právo takovým osobám pouze omezit. Povolené členství ale zakázaný výkon funkcí v politických stranách a hnutích mají prezident, viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu¹²³. Jakkoli bude omezení základního práva na politickou činnost omezeno nebo odňato, „Zabránit osobnímu politickému přesvědčení (orientaci), event. nějakým formám aktivní podpory některé politické strany ovšem právními prostředky stejně nelze.“¹²⁴

3.2.5. *Vědomí*

Slibující se někdy zaštiťuje postupovat podle svého „nejlepšího vědomí a svědomí“ nebo v souladu s ním. Nyní nám půjde o první část tohoto sousloví. Vyskytuje se ve slibu poslance, senátora a prezidenta republiky¹²⁵, soudce¹²⁶, znalce a tlumočnicka¹²⁷, exekutora¹²⁸ a v přísaze pro znalce pro účely postupu podle cizího procesního předpisu¹²⁹. Slib postupovat podle svého nejlepšího vědomí by mohl znamenat závazek soustředění se na práci, snahu nepřipustit nedbalost, a to i v právním smyslu. Spíše ale jde o tradiční zvukomalebné spojení se slovem svědomí.

¹²³ § 10 odst. 6, §12 odst. 7 zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu v platném znění

¹²⁴ cit. d. v pozn. 74, str. 424-425

¹²⁵ čl. 23 odst. 3, čl. 59 odst. 2 Ústavy

¹²⁶ § 37 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích ve znění novel

¹²⁷ § 6 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících v platném znění

¹²⁸ § 12 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

¹²⁹ § 57 odst. 4 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním v platném znění

3.3. Obsah slibu a pohnutky lidského jednání

Snázili jsme se posoudit pojmy čest, svědomí, nezávislost, které se v zákonných i ústavních slibech vyskytují, pokud možno z hledisek právních. Jak nahlížet zbývající: svědomitost, statečnost, ukázněnost, iniciativu, bdělost? Ty i ony výrazy nevyjadřují jednání ve vnějším světě nebo jeho kvalitu. Neposuzují úmysly směřující ke změně ve vnějším světě, kterou má jednání způsobit. Směřují až k důvodům úmyslů, tedy v psychice budou příčinou jejich vzniku. Tyto příčiny nazýváme pohnutky, motivy. Jsou příčinou účinkování lidské vůle v objektivní realitě¹³⁰. V právní oblasti se jimi zabývá teorie práva a věda trestního práva, je ovšem nutné čerpat ze starší literatury. Nejstarší podrobné zpracování pochází z r. 1904. Současná učebnice trestního práva se k němu sice hlásí v seznamu literatury, výkladu ale věnovala jen málo prostoru¹³¹.

Podle Josefa Prušáka¹³² se k lidskému jednání váže dvojí cíl. Jednak tento cíl leží v jednajícím a jednak mimo něj ve vnějším světě. Vnitřní cíl je účelem, míří k uspokojení, kterého chce jednající dosáhnout (stav libosti). Vnější cíl míří ke změně ve vnějším světě a ta podmiňuje dosažení cíle vnitřního. Autor proto rozlišuje úmysl (Vorsatz) – cílem je vůlí přivoděná změna ve vnějším světě – a obmysl (Absicht) – cílem je dosažení žádané harmonie našeho vnitřního já¹³³. Toto rozdělení je pro nás vlastně rozlišením úmyslu a pohnutky. Obojí může být totožné, ale nemusí, např. může zde být vražda (úmysl) kvůli dědictví (obmysl, pohnutka). A uveďme ještě pro naše téma příhodnější příklad: způsobení značných ztrát nepříteli za velkého nebezpečí (úmysl) a důvodem bude statečnost a věrnost České republiky (pohnutka). Dodejme ještě, že J. Prušák odmítá Kantův transcendentální indeterminismus a s ním i možnost jednání bez pohnutek¹³⁴.

---

¹³⁰ Havránck, J., *Motivační faktory v působení práva*, Masarykova univerzita, Brno 1991, str. 15

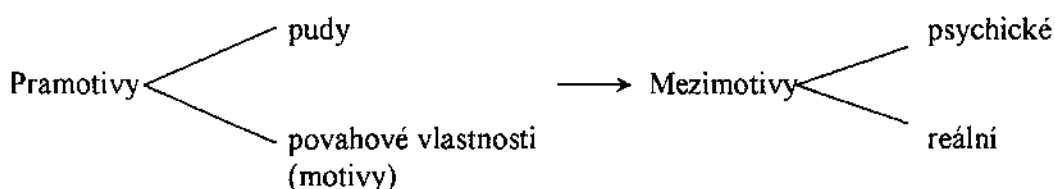
¹³¹ Novotný, O. a kol., *Trestní právo hmotné, I. Obecná část, Codex*, Praha 1997, str. 128; novější vydání této učebnice Novotný, O., Vanduchová, M. a kol., *Trestní právo hmotné I., Obecná část*, Praha, ASPI, a.s. 2007 bližší literaturu (viz dále) k problematice pohnutky již necituje; Jelínek, J. a kol., *Trestní právo hmotné, Obecná část, Zvláštní část, 2. aktualizované vydání*, Linde, Praha 2006 uvádí Prušáka (Kriminální noetika) v seznamu použité literatury na str. 774

¹³² Prušák, J., *Kriminální noetika*, Sborník věd právních a státních, Praha 1904, str. 116 a 174

¹³³ tamtéž, str. 175

¹³⁴ tamtéž, str. 135, 168

Diskuse na téma pohnutek jednání se vedla okolo osnovy nového trestního zákoníku mezi dvěma světovými válkami. Kriteriem rozdělení trestných činů na zločiny a přečiny měla být pohnutka, „tj. duševní vztah pachatele k účelu, jehož chtěl svým činem dosáhnouti.“¹³⁵ J. Veselá soustředila do jedné publikace několik desítek psychologických teorií motivace. Snad nejvhodnější bude použít Thomsenovu širokou definici¹³⁶. Rozeznává pramotivy (Urmotiv) a mezimotivy (Zwischenmotiv). Pramotivy jsou pudy a povahové vlastnosti, jež pachatele k činu určují. Mezimotivy jsou všechny úmysly, jež vedou od pudů nebo povahových vlastností až k trestnému činu. Mezimotivy se dělí na motivy psychické a reální. Psychický motiv je úmysl vztažený na uspokojení pramotivu. Reální motivy jsou úmysly směřující na reální výsledek. Thomsenova definice ve schématu:

Mezimotiv psychický je to, co u Prušáka obmysl, reální mezimotiv je podle něj úmyslem. Je třeba se vyrovnat s pojmem „povahové vlastnosti“. U některých autorů se objevuje rozlišení pohnutek a smýšlení (citován je Calker). Chtějí totiž oddělit pohnutky a povahové vlastnosti. J. Veselá to považuje za málo jednoznačné a nadále i tzv. povahové vlastnosti řadí mezi motivy¹³⁷.

Slibující osoba činí určité povahové vlastnosti zmíněné slibem předmětem reálního mezimotivu. Mít ty a ty vlastnosti jako obsah úmyslu dosáhnout reálního výsledku. Subjekt tak disponuje podle použité definice se svými pramotivy, je tak částečně sám sobě objektem. Takto se o pohnutkách v právu a psychologii vyslovil R. Garaudy. Mluví o fenomenologickém stanovisku v pojetí

¹³⁵ Veselá, J., Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů, Sborník věd právních a státních, Praha 1928, str. 17

¹³⁶ tamtéž, str. 26; jde o publikaci Thomsen, A., Untersuchungen über den Begriff des Verbrechenmotivs, München 1902, str. 129

¹³⁷ tamtéž, str. 45

odpovědnosti¹³⁸. Psychologie podle něj nemá pokračovat v metodě vysvětlování psychologických stavů jako článků v řetězu příčin a účinků, nýbrž ukázat subjekt jako odpovědného autora, původce svého chování. „Zbabělost nebo odvaha nejsou jednou provždy vepsány do mé povahy jako specifická váha do definice chemické látky. Závisí na mně různou měrou, podle mé minulosti, mého prostředí atd., ale závisí na mně, zda se oddám opilství, či zda se povznesu k hrdinství... Jestliže se pokládám za zbabělého od přirozenosti, předem omlouvám a připravuji všechny své podlosti.“ V tom souhlasí C. Schmitt když říká, co je na přísaze zvláštní a specifické, a sice že se v ní osoba zavazuje existenciálně¹³⁹. To platí samozřejmě jenom tehdy, pokud slibující bere svůj slib vážně. Pokud ne, mohli bychom jeho stav přirovnat k tzv. mentální rezervaci, kterou traktuje občanské právo¹⁴⁰. Procesně bude slib platný, i když slibující nechtěl způsobit jeho „následky“.

Posledně uvedené je třeba rozvést podle myšlenky Ervína Hexnera. Ten zdůrazňuje, že přísaha je vždy sociálním aktem dvoustranným. Není možné, aby někdo na něco přísahal sám sobě. Přísaha vyžaduje manifestaci směrem k dalšímu subjektu. Ten, komu se přísaha manifestuje musí vědět jednak co se manifestuje a jednak se musí dozvědět, že se nějaký obsah manifestuje ve formě přísahy¹⁴¹. Dále tento autor uzavírá, že podmínkou pojmu přísahy není vnitřní úmysl chovat se tak, jak se v přísaze ujišťuje. Vnitřní výhrady (nemanifestované) jsou ze stanoviska právního bez významu¹⁴².

J. Havránek popisuje různou kvantitativní sílu motivů. Jde o zesílení a zeslabení vlivu určitého motivu v zorném poli subjektu. Síla motivu při nasycení subjektu relativně slábne¹⁴³. Jenomže motivy jako svědomitost, statečnost, píle jsou natolik nekonkrétní, že nasycení nedojdou a měly by tedy působit relativně stálým účinkem.

¹³⁸ Garaudy, R., *Perspektivy člověka*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964, str. 29

¹³⁹ Schmitt, C., *Verfassungslehre*, Duncker und Humboldt, 8. vyd., Berlin 1993, str. 28; autor této rigorózní práce cituje naposledy uvedeného autora s veškerými výhradami v Rüthers, B., *Entartetes Recht*, 2. vydání, Mnichov 1989

¹⁴⁰ Knapp, V., *Občanské právo hmotné*, Svazek I., 2. vydání, Codex, Praha 1997, str. 103

¹⁴¹ cit. d. v pozn. č. 21, str. 165

¹⁴² tamtéž

3.4. Čest a svědomí jako pohnutka jednání člověka

Pojmy čest a svědomí se ve zněních slibů a přísah vyskytují vůbec nejhojněji. Přitom český právní řád pojem svědomí, až na výjimky, mimo tyto instituty nepoužívá.

3.4.1. Svědomí a zákon

V platné Ústavě nacházíme v textech slibů prezidenta republiky, poslance a senátora vedle sebe povinnost dodržovat právní předpisy a zároveň vždy jednat v souladu se svým svědomím¹⁴⁴. Nevyhneme se otázce, zda by se tyto dva korektivy nemohly dostat do rozporu. Přitom z textů nevyplývá, že je nutné jednat v souladu se svým svědomím jen tehdy, pokud je takové jednání zároveň v souladu s platným právem. Dostáváme se k rozporu a dialogu mezi pozitivistickou a přirozenoprávní koncepcí práva. Norma je platná buď proto, že je správná (spravedlivá, umožňující jednat podle svědomí), pak systematická konsekvence vede k pojmu přirozeného práva, anebo proto, že je pozitivně stanovená (angeordnet), tzn. platí silou existující vůle¹⁴⁵. V současné české právní teorii převažuje pojetí, podle něhož základem práva České republiky je a má být přirozené právo¹⁴⁶.

Slib je závazkem do budoucna, a tak aby slibující mohl počítat s jednotou svého svědomí a zákonem předepsaných postupů, mohl by se ptát po ideovém založení celého právního systému. Pokud by takovýto zdroj nekolidoval s jeho „světonázorovým“ přesvědčením, mohl by „s klidným svědomím“ slibovat. Touto otázkou se zabývá právní teorie a právní filozofie. Odpověď těchto oborů není jednoznačná. Ze samotných právních norem nelze náboženský, ateistický, nadčasový nebo třeba historický základ právního systému (resp. původ jeho základu) vyčíst, protože takové vyřčení právní řád výslovně vylučuje, a to v čl. 2 odst. 1 Listiny¹⁴⁷.

---

¹⁴³ cit. d. v pozn. č. 130, str. 20

¹⁴⁴ čl. 23 odst. 3 a čl. 59 odst. 2 Ústavy

¹⁴⁵ cit. d. v pozn. č. 139, str. 9

¹⁴⁶ Veverka, V., Boguszak, J., Čapek, J., *Základy teorie práva a právní filozofie*. Codex. Praha 1996, str. 164

¹⁴⁷ tamtéž, str. 167

Teorie demokratického právního státu říká, že suverenita lidu je omezena občanskými a politickými právy, která jsou pojímána jako přirozená, potud konsenzus¹⁴⁸. Meze konsenzu však přesahují otázky po podstatě resp. původu těchto práv. Přesto se dočítáme, že nejde o hodnotově zcela bezobsažný přístup k právu (juspozitivizmus), že hodnotou je právní jistota¹⁴⁹. To ovšem slibujícímu v hodnocení morálního založení práva mnoho nepomůže. O zmíněné hodnotě spíše platí věta, že „mnohé právní principy nemají s morálkou nic společného.“¹⁵⁰ Každý právní systém je objektivně determinován určitou filozofickou koncepcí, už se ale nedozvídáme jakou¹⁵¹. Některé příspěvky do této diskuse jsou už nepokrytě skeptické. J. Příbáň seznamuje s myšlenkou krize dosavadní koncepce legitimacy práva¹⁵². Legitimita spočívala ve víře v hodnoty a principy, na kterých je právo vystavěno. S rozpadem univerzálního řádu hodnot se hroutí i klasický koncept legitimacy. Právo je potom jakýmsi filtrem rozhodovacích procesů ve společnosti, autor mluví o „legitimitě náležitým procesem.“ O. Weinberger řeší spor mezi přirozenoprávní a pozitivněprávní filozofií zjištěním antropologických daností člověka, kterým pak právní systém musí vyhovovat¹⁵³.

K tématu se lze vyjádřit ještě z jednoho úhlu, a sice z hlediska právní kontinuity a vztahu slibujícího k tzv. státní ideji. Rozlišujeme formální kontinuitu právního řádu a vedle ní kontinuitu materiální, tj. nepřetržitost obsahových principů, idejí, ze kterých určitý stát vznikal a od nichž odvozuje svůj původ¹⁵⁴. Podle klasické teorie G. Jellinka je stát tvořen třemi základními prvky: státní území, státní obyvatelstvo a státní moc. J. Pražák k těmto prvkům přidává rozměr ideový a mravní – státní ideu¹⁵⁵. Státní idea upevňuje stát

---

¹⁴⁸ tamtéž

¹⁴⁹ tamtéž, str. 169; srov. k tomu tvrzení, že stát - Česká republika není hodnotově neutrální in cit. d. v pozn. 59, str. 46

¹⁵⁰ Kühn, Z., Pojem a role právního principu, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999, str. 97

¹⁵¹ Zoulík, F., Právní principy a procesní zásady, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999, str. 179

¹⁵² Příbáň, J., Autopoietický systém práva a krize konceptu legitimacy, Právník 6/1995, str. 591

¹⁵³ Weinberger, O., Přirozené právo a právní argumentace, Právník 3/1993, str. 199

¹⁵⁴ Pavlíček, V., O kontinuitě a diskontinuitě, Právní praxe 4-6/1993, str. 193

¹⁵⁵ Pražák, J., Rakouské právo ústavní, část první, 2. vydání, Praha 1900, str. VII.

ideologicky, hodnotově a emocionálně¹⁵⁶. Slibující by mohl svůj vztah ke státu, kterému bude např. sloužit, založit na svém vztahu ke státní ideji.

Paralelní zánik státu a dosavadní státní ideje je logický při revolučních zvratech. Revoluční ideály jsou důvodem zničení starého uspořádání a vybudování nového státu s novým mravním ospravedlněním. V jiných případech formální a materiální kontinuita práva sledují každá vlastní osud. Je možné analyzovat materiální diskontinuitu při formálním zachování státního útvaru. Pro takovou situaci se hodí označení reformy¹⁵⁷. Možnost samostatného vývoje dokládá i skutečnost, že státní idea jako jediný ze základních prvků státu není chráněna trestním právem¹⁵⁸. Naopak rozpad státu a vznik nových nástupnických států umožňuje zachování původního mravního zakotvení rozpadnuvšího se útvaru.

Podle zakladatele Československa T. G. Masaryka měla být idea státu vědomě koncipována jako obhajoba smyslu existence nově vznikajících států. Pozitivně měla působit společná československá státnost už od sedmého století, měla se opírat o cyrilometodějskou, husitskou a českoobrátskou tradici a o národní obrození¹⁵⁹. Naopak negativně Masaryk usiloval o ideovou diskontinuitu s Rakouskem-Uherskem, což zdůrazňoval potřebou „odrakouštit se“¹⁶⁰. Rovněž určitý negativní postoj lze vidět v Masarykově postupu vůči katolické církvi. Odmítl v roce 1928 podepsat *modus vivendi* se Svatým stolicí, protože Svatý stolec nepovažoval za subjekt mezinárodního práva. Vláda si podle tohoto dokumentu měla ponechat politickou kontrolu nad jmenováním církevních hodnostářů, zejména z hlediska bezpečnosti státu a vyžadovala od nich slib věrnosti republice¹⁶¹.

---

¹⁵⁶ cit. d. v pozn. č. 74, str. 169

¹⁵⁷ cit. d. v pozn. č. 154, str. 258

¹⁵⁸ Ochrana je poskytnuta státním symbolům v zákoně č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů, §13

¹⁵⁹ cit. d. v pozn. č. 74, str. 40

¹⁶⁰ cit. d. v pozn. č. 154, str. 198

¹⁶¹ Pavlíček, V., 28. říjen a česká státní idea in Spory o dějiny IV., Sborník kritických textů, Masarykův ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2003, str. 150 a 151

Idea státu českého je název článku E. Koháka¹⁶². Konstatuje, že Masarykův československý ideál neobstál a že Česká republika se k němu nehlásí¹⁶³. Český stát se určuje záporně ke komunismu. Komunistický režim sedmdesátých let nabídl občanům společenskou smlouvu: blahobyt výměnou za poslušnost. Nový český stát se prý v posledních pěti letech (článek vyšel v roce 1998) obrátil k podobné taktice. Výměnou za poslušnost slibuje občanům stále stoupající životní úroveň. Základním ideálem státu jako by už nebyla svoboda a spravedlnost, nýbrž blahobyt. Bez zajímavosti není Kohákův postřeh: ideál nemění sociální skutečnost, avšak nastavuje sociálnímu soužití laťku a udává sociálnímu snažení směr.

V případě rozpadu Československa vidí V. Pavlíček právní kontinuitu České republiky s právem ČSFR jak ve smyslu formálním tak materiálním¹⁶⁴. Z formálního hlediska je příčinou především ústavní zákon ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky. Diskontinuitním ideovým zdrojem ČSFR se stal ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, a to jednak kvůli svému §1 odst. 1 o nadřazenosti nad ústavními zákony spolu s §6. Ten ukládal uvést v soulad s Listinou všechny zákony a jiné právní předpisy v termínu do 31. 12. 1991, jinak ztrácejí účinnost ta ustanovení, která s ní nejsou v souladu. Ideová kontinuita je zabezpečena tím, že Listina se stala ohniskem, zdrojem českého právního řádu jako jeho ústavní zákon a součást ústavního řádu¹⁶⁵. Zde se ovšem opět dostáváme k výše popsaným potížím se zjistitelností ideového původu lidských práv obsažených v Listině.

Státní idea je vyjádřena ve státních symbolech¹⁶⁶, o jejichž významu pojednává zevrubně R. Suchánek¹⁶⁷. Vztah občanů ke státu se projevuje i v poměru ke státním symbolům, do kterých se někdy počítají i zákonem stanovené svátky a státní vyznamenání (i když je Ústava v čl 14 odst. 1 za státní

¹⁶² Kohák, E., Idea státu českého, Listy 5/1998, str. 3

¹⁶³ tamtéž, str. 6, 7

¹⁶⁴ cit. d. v pozn. č. 154, str. 349

¹⁶⁵ tamtéž

¹⁶⁶ cit. d. v pozn. č. 74, str. 169

¹⁶⁷ Suchánek, R., Vývoj svátkového práva od vzniku ČSR po současnost, Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999, str. 114

symboly neoznačuje). Státní svátky představují ideu státnosti a její oficiální interpretaci. Představují zároveň i výzvu pro její naplňování a uchování do budoucnosti. O státních svátcích proto zákonodárce nařizuje klid práce mj. jistě za účelem posílení kolektivní interpretace existence vlastní státnosti. Dny slavené státem jako svátky ukazují ke kořenům legitimacy státní moci. Mění-li se hodnoty, kterými stát ospravedlňuje vlastní existenci, mění se obvykle i státní svátky¹⁶⁸. Slibující má tak vlastně možnost zkoumat svůj vztah ke státní symbolice, a tak nepřímo i ke státní ideji.

Lze uzavřít, že prezident republiky, poslanec a senátor se tedy budou muset spokojit s tím, že pohnutky jejich činů (svědomí) by měla ovládat obecná morálka, protože nelze zjistit „morálku státu.“ Zůstává problém kolize povinností právní a etické. Jde vlastně o rozpor mezi tím, k čemu donucuje právo z hlediska *vnějšího* chování člověka a jeho *vnitřním* přesvědčením. F. Krejčí řeší problém jednoznačně: „V konfliktu právního a mravního stanoviska má vrch mít mravní.“¹⁶⁹ Naopak M. Znoj vysvětluje teorii o přednosti práva před dobrem¹⁷⁰.

Právo hodnotí jen zevní jednání, etika vnitřní vůli. Ale na určitých místech právo hodnotí etičnost pohnutky. To je jiná situace než v předešlém odstavci a vůbec je v demokratických právních řádech výjimečná (viz úvod této práce). Právo běžně hodnotí vnější jednání bez ohledu na pohnutky. Pokud ale právní norma hodnotí etičnost pohnutky, může se stát, že totéž jednání bude hodnoceno buď jako zakázané nebo jako povolené (anebo dokonce žádoucí) v závislosti na jeho pohnutce, tj. v závislosti na hodnocení jiným normativním systémem než jsou normy pozitivního práva. Slibující tedy ví, že bude-li se řídit tímto jiným normativním systémem (morálkou) tam, kde na něj právní řád odkazuje, nestihne ho sankce. J. Veselá pro tento moment užívá termín *etisace práva*¹⁷¹.

---

¹⁶⁸ tamtéž

¹⁶⁹ cit. d. v pozn. č. 101, str. 431

¹⁷⁰ Znoj, M., Přednost práva před dobrem, Právník 6/1995

¹⁷¹ cit. d. v pozn. č. 135, str. 45

Učebnice trestního práva uvádí, že trestný čin lze spáchat i z chvályhodné pohnutky¹⁷². Pokud to bude mít vliv na stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, bude to posuzováno jako polehčující okolnost. Možnost spáchat trestný čin z ušlechtilé pohnutky by ukazovala spíš na hodnotovou neutralitu současného právního systému. Prvorepubliková diskuse k tomu přináší mnohé názory. J. Veselá cituje judikáty Nejvyššího soudu, které se zabývají pohnutkou a jejich etickým hodnocením¹⁷³. Jeden říká, že určité činy nelze spáchat jinak než z pohnutek nečestných a nízkých, jiné – politické pohnutky – nelze všeobecně prohlásit za nízké a nečestné. Dále je citován Garçon¹⁷⁴, který tvrdil, že všechny trestné činy jen s nepatrným počtem výjimek mohou být spáchány z pohnutek čestných, a nemají proto automaticky podléhat difamujícímu trestu. To, že trest je difamující, značí, že je nejen právní sankcí, ale i sankcí morální¹⁷⁵. Trest jako právní následek trestného činu vyjadřuje nejen jeho protiprávnost a nebezpečnost, ale i jeho zavrženíhodnost. Je ale možné, že zneuctvující účinky má už vyslovení viny, nikoli až trestu, např. v platné úpravě při upuštění od potrestání (§ 24 trestního zákona) nebo tzv. odklonu podle trestního řádu¹⁷⁶. Takový názor prezentoval J. Kallab, který navíc výslovně odmítal omlouvání pachatele jeho pohnutkami. „Vždyť v tom, že zákon prohlásil určité jednání za trestné, hodnotil je již, a toto hodnocení je pro soudce závazné.“¹⁷⁷ To, že vyslovení trestu (nebo jen viny) sebou nese difamující účinek bez ohledu na pohnutku spáchaného činu, lze vysvětlit asi jen tak, že neporušovat právo je zvláštní ctností, která vychází z postoje subjektu k právnímu řádu jako celku. Přesně takto uvažoval Ervín Hexner o politické přísaze. Politická přísaha je podle něj sociálním aktem, který má zřídít nebo upevnit kontakt mezi osobou, která přísahu skládá, a mezi právním řádem jako celkem¹⁷⁸.

Podle platných předpisů je zavrženíhodná pohnutka přitěžující okolností při výměře trestu [§34 písm. a) trestního zákona] a trestní zákon s ní spojuje

¹⁷² cit. d. v pozn. č. 131, str. 254

¹⁷³ cit. d. v pozn. č. 135, str. 58 až 60

¹⁷⁴ tamtéž, str. 67

¹⁷⁵ cit. d. v pozn. č. 86, str. 22

¹⁷⁶ § 307 – podmíněné zastavení trestního stíhání, § 309 – narovnání v zákoně č. 141/1960 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění novel

¹⁷⁷ Kallab, J., Pohnutky nízké a nečestné, Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy university, II. (1923), Brno 1922, str. 49

¹⁷⁸ cit. d. v pozn. č. 21, str. 162

určité tresty: výjimečný trest podle § 29 odst. 3 písm. a), ztrátu čestných titulů a vyznamenání podle § 46 odst. 1 a ztrátu vojenské hodnosti - § 47 odst. 1¹⁷⁹. Pohnutku činu zohledňuje při určení druhu sankce a její výměry i přestupkový zákon¹⁸⁰. V naposledy citovaném zákoně je zřejmě nutné vidět pohnutku jednání i za pojmy „schválnosti a jiné hrubé jednání“ ve skutkové podstatě přestupků proti občanskému soužití¹⁸¹.

Etisací práva nebude jen hodnocení motivů zavrženíhodných, ale i chvályhodných, ušlechtilých. Můžeme hledat proces protichůdný trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání a trestu ztráty vojenské hodnosti. První směr nás vede k zákonu č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky o státních vyznamenáních České republiky. Ve svém § 4 zřizuje Medaili Za hrdinství jako vyznamenání osob za hrdinství v boji a vyznamenání těch osob, které se s nasazením vlastního života zasloužily o záchranu lidského života nebo značných materiálních hodnot. Opakem ztráty vojenské hodnosti za čin spáchaný ze zvlášť zavržitelné pohnutky je mimořádné jmenování do vyšší hodnosti podle zákona o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze¹⁸². Toto mimořádné jmenování je kázeňskou odměnou, kterou je možno udělit za příkladné plnění vojenských povinností nebo za vynikající projev odvahy (§ 26 odst. 2 zákona č. 220/1999 Sb.). Vynikajícím projevem odvahy se rozumí zejména projev statečnosti při záchraně života nebo majetku (§ 26 odst. 3 cit. zák.). Pro úplnost dodejme, že posledně citovaný zákon upravuje odnětí a ztrátu hodnosti vojáka v § 11, a to pro zvlášť závažné úmyslné porušení jeho povinností (odst. 1) nebo proto, že se dopustil závažného jednání, jež je v rozporu s požadavky kladenými na vojáka (odst. 2).

Další formou tzv. etisace právního řádu budou odkazy zákonných textů na dobré mravy. Jde o korektiv obsahové platnosti právních úkonů, kterým právní

¹⁷⁹ cit. d. v pozn. č. 131, str. 128

¹⁸⁰ § 12 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění novel

¹⁸¹ § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění novel

¹⁸² § 26 odst. 1 písm. g) zákona č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze

řády demonstrují svůj postoj k širšímu společenskému řádu¹⁸³. Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku více soukromoprávní, postačí její nastínění v úvodu této práce.

3.4.2. Svědomité dodržování zákonů

Jiná situace nastává u jiných slibujících než u prezidenta republiky a členů Parlamentu. V jejich slibech se výrazy čest a svědomí rovněž vyskytují, celý text je ale formulován odlišně a vede k jiným problémům a závěrům. Slibující se většinou zavazuje na čest a svědomí, že bude dodržovat Ústavu, zákony, právní řád. Takovému modelu vyhovuje znění slibu auditora, notáře, velitele lodě, zastupitelů obce, kraje a hlavního města Prahy, veřejného ochránce práv a jiných. Výjimkou jsou advokát („...na čest a svědomí, že budu ctít právo...“)¹⁸⁴, autorizovaní architekti, inženýři a technici („...na občanskou čest a svědomí, že budu...ctít zájmy klientů, jakož i zájmy veřejné...“)¹⁸⁵ a soudce Ústavního soudu, který na svou čest a svědomí slibuje, že se bude řídit ústavními zákony (čl. 85 odst. 2 Ústavy), předpisy jiné právní síly uvedeny nejsou. Malou odchylkou je úprava slibu ve volebním zákonodárství (včetně úpravy referenda) a v zákoně o mezinárodním právu soukromém, kde se slibuje pouze na čest, nikoli na svědomí¹⁸⁶. Místo výrazu čest je zvolen termín občanská čest u již zmíněných autorizovaných architektů, inženýrů a techniků a u exekutora¹⁸⁷. Slib prezidenta, viceprezidenta a členů NKÚ je vystavěn jinak: „Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že budu

¹⁸³ Salač, J., *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, C. H. Beck, Praha 2000, str. III.

¹⁸⁴ § 5 odst. 1 písm. i) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění

¹⁸⁵ § 8 odst. 8 zákona č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě ve znění novel

¹⁸⁶ § 14c odst. 5 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů ve znění novel,

§ 12 odst. 4 zákona č. 152/1994 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů v platném znění,

§ 17 odst. 4 zákona č. 130/2000 o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů v platném znění,

§ 22 odst. 1 zákona č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů

§ 57 odst. 3 a 4 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění novel

¹⁸⁷ § 12 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

svoji funkci vykonávat nezávisle a nestranně a nezneužiji svého postavení.“¹⁸⁸ Slib na čest a svědomí o dodržování Ústavy a zákonů neklade otázky po rozporu svědomí s právně předepsaným chováním. Spíše takové znění klade důraz na tzv. profesionální právní vědomí¹⁸⁹. Zavázané osoby mohou sice odlišně hodnotit právní a morální stránku věci, ale dají přednost právní normě. Chovají se *lege artis* podle přijatého systému „hierarchizovaných“ hodnot obsažených v právním řádu.

3.5. Pohutky a nedbalost v právu

Motiv je vždy součástí psychické, záměrné, lidské činnosti, ať už formou konání, zdržení se jednání nebo opomenutí¹⁹⁰. Tento výrok již citovaného autora J. Havránka hodnotí vztah motivu a záměrného, čili úmyslného jednání. Opomíjí význam pojmů, které tvoří obsah slibů, pro hodnocení nedbalostního zavinění. Kriteriem nedbalosti je zachovávání určité míry opatrnosti¹⁹¹. Míra opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení. Objektivní vymezení žádá od každého zpravidla stejnou míru opatrnosti. Nám jde ale především o subjektivní vymezení míry opatrnosti. To je ta, kterou je schopen vynaložit pachatel v konkrétním případě. Při jejím posouzení přihlížíme jednak k okamžitému stavu pachatele (rozrušení, možnost postřehu, zdravotní stav) a jednak k jeho vlastnostem¹⁹². Různé činnosti vyžadují různé vlastnosti. Statečnost u vojáka, spravedlivost a nestrannost u soudce, píle u zaměstnance. A právě tento faktor se odráží ve slibech. Slibujícím se textem slibu jakoby dává najevo, jaké vlastnosti od něj budou vyžadovány a vlastně při posuzování subjektivní míry opatrnosti předpokládány.

---

¹⁸⁸ § 10 odst. 4 a §12 odst. 5 zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu ve znění novel

¹⁸⁹ cit. d. v pozn. č. 130, str. 42

¹⁹⁰ tamtéž, str. 20

¹⁹¹ cit. d. v pozn. č. 131, str. 118

¹⁹² tamtéž, str. 120

4. Slib a diskontinuitní změny ve vývoji státu

Vznik nového státu na území, kde v předešlém období působil stát jiný, stejně tak jako změny politického uspořádání při formálním trvání státu, vyvolávají otázky zhusta spojené s tématem zákonného slibu. „Právnepolitickým účelom politickej prisahy je pohnúť toho, kto ji skladá, aby sa vzoprel pasívnym, ba aktívnym odporom ohroženiu ústavy (a odvodených právnych noriem), jej porušeniu, ale hlavne 'novým' ústavám.“¹⁹³ Slib dodržovat Ústavu a zákony má působit především v době politické nestability a politických krizí. E. Hexner se ptá, jak řešit situaci, kdy je tu nový stát s novou ústavou. Pohodlné by bylo řešení, podle kterého by se slib skládal s politickou clausula rebus sic stantibus. Anebo se slibem odnímá subjektu příslušnost posuzovat, jestli je ještě ústavou vázán? Pokud přestane existovat stát, kterému se přísahalo, nebo jsou tu podstatné změny v jeho uspořádání, je slib složený podle již neplatného právního řádu rovněž neplatný. Texty slibů ale vyžadují zaujetí etického (dnes už jen teoreticky i náboženského) postoje a zde platí hlediska nezávislá na platnosti právního řádu. Právě tato extrajuristická vázanost má poskytovat jistou bezpečnost, když se právní konstrukce láme nebo padá¹⁹⁴. Snad je výrazem snahy po stabilizaci situace velmi včasná úprava slibů v právním řádu právě po politických a státoprávních otřesech. Budeme sledovat změny po vzniku Československa a po Listopadu 1989.

4.1. Zákonné sliby a vznik Československa

Změny nemířily jen do budoucna, ale povinnost slibit věrnost novému státu byla uložena také úředníkům, soudcům, učitelům a dalším, kteří do svých funkcí a zaměstnání nastoupili před vznikem republiky.

---

¹⁹³ cit. d. v pozn. č. 21, str. 162

¹⁹⁴ tamtéž, str. 169

4.1.1. Státní zaměstnanci

Na státní zaměstnance se vztahovala tzv. služební pragmatika¹⁹⁵, která platila až do roku 1950. Úředník, který vstupoval do definitivního poměru státní služby, musel vykonat podle §12 přísahu, prozatímně ustanovení zaměstnanci a praktikanti skládali slib. „Je tu zřejmé, že se vidí mezi přísahou a slibem rozdíl graduelní v tom směru, že přísaha je řaděna svou důležitostí výše.“¹⁹⁶ Znění slibu a přísahy nebylo ve služební pragmatice přímo uvedeno, nař. č. 101/1918 Sb. obsahovalo znění přísahy a nař. č. 179/1919 Sb. znění slibu. Dále pak nař. č. 55/1919 Sb. uložilo státním úředníkům, kteří v době, kdy nař. č. 101/1918 Sb. nabylo účinnosti, byli již ustanoveni, aby složili tutéž přísahu, jaká je uvedená v nař. č. 101/1918 Sb. Těmto státním úředníkům přibyla v témže roce povinnost složit slib věrnosti Československé republice, a to zákonem č. 74/1919 Sb., o přejímání státních úředníkův a zřízenců, jakož i úředníkův a zřízenců státních podnikův a fondův. Sankcí za nedodržení bylo pozbytí místa a všech nároků na plat a výslužné pro sebe a svou rodinu (§ 2). Slib musel být složen do měsíce (§ 1). Konkretizaci této časové lhůty a další podrobnosti provedlo vl. nař. č. 154/1919 Sb. Slib věrnosti bylo možné složit od 1. do 30. dubna 1919 (§ 1). O ztrátě místa při nesložení slibu rozhodoval příslušný ministr (§ 4). Havelka tvrdí, že tímto výrokem se ukončuje faktický poměr, který trval od převratu, „neboť podle zákona o poměru právním nelze ani dobře mluvit.“¹⁹⁷

4.1.2. Učitelé, soudci, advokáti

Prvorepublikový právní řád předepisoval složit slib dalším osobám, které ale nebyly ve státně-zaměstnaneckém poměru a nepodléhaly tudíž služební pragmatice. Byli jimi například učitelé obecných a měšťanských škol. Novou služební přísahu pro ně stanovilo vl. nař. 495/1919 Sb., o služební přísaze učitelstva škol obecných a občanských (měšťanských). Ti učitelé, kteří ji nevykonali, tzn. byli učiteli před účinností citovaného nařízení, museli pod sankcí ztráty místa složit slib věrnosti republice, a to opět do měsíce.

¹⁹⁵ zákon č. 15/1914 f.z., o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika)

¹⁹⁶ cit. d. v pozn. č. 7, str. 696

¹⁹⁷ tamtéž, str. 697

Posledním příkladem bude úprava nových přísah soudců a advokátů. Obě byly obsaženy v zákoně č. 13/1920 Sb., § 3 a § 4. Lhůta jednoho měsíce počala běžet vyhlášením zákona a kdo z povinných ji „nevykoná, o tom se předpokládá, že se úřadu nebo vykonávání praxe advokátní vzdal.“ (§ 6).

4.2. Zákonné sliby a Listopad 1989

Pád komunistického režimu neznamenal vznik nového státu, ale idea československé státnosti se od té chvíle měla naplňovat jiným obsahem. Sliby značně postižené komunistickou ideologií musely být změněny. Uvedeme nyní několik úprav, ve kterých ke změnám došlo.

4.2.1. Ústava

V době listopadové „sametové“ revoluce v roce 1989 platil ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci. Přelomovou novelou byl ústavní zákon č. 46/1990 Sb. Změnil slib poslance Federálního shromáždění (čl. 48 tehdejší Ústavy), který do té doby zněl takto:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu. Budu dbát vůle a zájmů lidu, řídit se ústavou a ostatními zákony a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život.“

Zmíněná ústavní novela pouze vypustila z první věty slova „a věci socialismu“. Stejným způsobem byl zkrácen slib člena vlády ČSSR (čl. 68), který původně zněl:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu. Své povinnosti budu plnit podle vůle lidu a v zájmu lidu. Budu zachovávat ústavu Československé socialistické republiky a ostatní zákony a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život.“

Sliby poslanců národních rad (čl. 114) a členů národních vlád (čl. 126) byly ústavní novelou č. 46/1990 Sb. z federální ústavy úplně vypuštěny. Tyto sliby měly upravit Česká a Slovenská národní rada ústavními zákony, k čemuž nedošlo. Slib prezidenta republiky byl změněn ústavním zákonem č. 182/1989 (účinnosti nabyl 28. 12. 1989). Původní text:

„Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice a věci socialismu. Své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu, budu dbát blaha Československé socialistické republiky a zachovávat ústavu a ostatní zákony socialistického státu.“

Novelizovaný text:

„Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice. Budu dbát blaha národů a národnosti v ní žijících, své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu a zachovávat ústavu a ostatní zákony.“ Změna nemířila pouze na „věc socialismu“.

Připomněla navíc prezidentovi republiky existenci dvou národů v jednom státě.

4.2.2. *Soudci*

Až do účinnosti dnes již též neúčinného zákona o soudech a soudcích (zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích v platném znění) platil zákon č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. O soudcovském slibu se zmiňoval na více místech (§ 42, § 56, § 62a), jeho znění ale neuvádí. Text slibu se zřejmě dostal do mimoprávního předpisu. Uveďme alespoň slib, který uváděl ne o mnoho starší zákon č. 62/1961 Sb., o organizaci soudů v §39:

„Slibuji, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu, že se budu řídit Ústavou i ostatními zákony a vykládat je v souladu se socialistickým právním vědomím.“

Porevoluční soudcovský slib:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit zákony, budu je vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a v souladu s nimi budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.“

4.2.3. Státoobčanský slib

Státoobčanský slib čekal na svou polistopadovou změnu dlouho. Pro Česko platila tehdy úprava v zákoně č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky. Slib byl zakotven v §11 odst. 1

„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a České socialistické republice a jejich státnímu zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejich občana.“

Novela č. 88/1990 Sb. toto znění nezměnila, a tak ho nahradil až text státoobčanského slibu v § 12 odst. 1 platného zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky ve znění novel:

„Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky“.

4.2.4. Policie

Zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti se podle svého § 126 vztahoval i na příslušníky Sborů nápravné výchovy, služební přísahu nevyjímaje¹⁹⁸. Čím byl pro Ústavu úst. zákon č. 46/1990 Sb., tím byl pro úpravu služební přísahy tehdejšího Sboru národní bezpečnosti zákon č. 74/1990 Sb., kterým se stanoví nové znění vojenské přísahy a služební přísahy příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sborů nápravné

---

¹⁹⁸ Šlo o stejný vztah jako v úpravě mezi zákonem č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, který se podle §159 přiměřeně používal na služební poměr příslušníků Vězeňské služby České republiky, ten se jinak řídil zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky; všechny uvedené předpisy byly nahrazeny zákonem č. 361/2003 Sb.

výchovy, upravuje název československé armády, řádnou dovolenou vojáků v základní službě a jímž se mění zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti. Původní služební přísaha příslušníků SNB byla značně ideologická (§ 5), už o ní byla řeč v kapitole 2.3. této práce. Po uvedené změně přísahali příslušníci takto:

„Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně prohlašuji, že budu věrný Československé socialistické republice.

Budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. Při plnění svých služebních povinností se budu řídit ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení Československé socialistické republiky, práva občanů a veřejný pořádek.

K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly i schopnosti a nasadit i svůj život.

Tak přísahám!“

Příslušníku, který složil služební přísahu podle jejího dosavadního znění, je služební orgán povinen předložit ke složení služební přísahu novou, a to do dvou měsíců ode dne účinnosti novely, což bylo dne 14. března 1990 (čl. IV. odst. 1 zákona č. 74/1990 Sb.). Příslušníku přitom musí být poskytnuta doba jednoho měsíce pro uvážení, zda služební přísahu složí. Odmítne-li, jeho služební poměr skončí dnem, kdy k odmítnutí došlo. Podle další novely¹⁹⁹ příslušníkům, kteří odmítli složit služební přísahu v novelizovaném znění, nenáleželo odchodné, platové vyrovnání ani příspěvek za službu.

4.2.5. Vojsko

Vojenská přísaha byla zastižena revolucí ve své podobě podle § 2 odst. 2 zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků. Její původní znění (ve znění zákona č. 100/1970 Sb.) bylo v této práci rovněž zmíněno, dodejme, že voják přísahal, že pro obranu socialismu je vždy připraven stát pevně v řadách ozbrojených sil ČSSR po boku Sovětské armády i armád

ostatních socialistických zemí v boji proti nepřítelům. Ke změně došlo stejným předpisem jako u SNB, tzn. zákonem č. 74/1990 Sb. Nové znění:

„Já, voják československé armády, vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně prohlašuji, že budu věrný Československé socialistické republice.

Budu vojákem statečným a ukázněným a budu plnit ustanovení vojenských řádů. Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně a připravovat se pro ochranu svobody a nezávislosti Československé socialistické republiky.

Pro ochranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život.

Tak přísahám!“

Stejně jako příslušníci SNB museli vojáci z povolání, kteří složili vojenskou přísahu podle jejího dřívějšího znění, složit do dvou měsíců přísahu novou. I pro ně platila lhůta na uváženou (čl. IV. odst. 2 zákona č. 74/1990 Sb.).

4.2.6. Celníci

Podle § 12 odst. 1 celního zákona č. 44/1974 Sb. skládali celníci služební slib. Slibovali v něm věrnost socialistické vlasti, dělnické třídě a všemu pracujícimu lidu, vedenému Komunistickou stranou Československa, dále slibovali zdokonalovat svoji politickou připravenost na základě marxismu-leninismu atd. Slib změnila novelizace zákonem č. 5/1991 Sb., který nabyl účinnosti 1. února 1991. Porevoluční znění citovaného ustanovení:

„Slibuji na svou čest a svědomí věrnost České a Slovenské Federativní Republice.

Slibuji, že budu zachovávat ústavu, zákony a další obecně závazné právní předpisy. Své pracovní povinnosti budu vykonávat řádně, svědomitě a nestranně, při výkonu svých pravomocí budu chránit zájmy České a Slovenské Federativní Republiky a zákonná práva občanů, budu dbát o svou bezúhonnost a zachovávat povinnost mlčenlivosti.“

---

¹⁹⁹ zákon č. 169/1990 Sb., o občanských komisích působících v resortech ministerstev vnitra a o změně a doplnění zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní

5. Sliby ve vybraných platných právních úpravách

5.1. Procesní význam slibů

Slib může znamenat samo nabytí funkce, nebo může být součástí více podmínek k jejímu nabytí, čili má konstitutivní význam. Je tomu tak u prezidenta republiky, který se ujímá úřadu složením slibu (čl. 55 Ústavy). Dalším příkladem je význam slibu soudce Ústavního soudu. U něj je složení slibu předpokladem pro ujmoutí se funkce (čl. 85 odst. 1 Ústavy), a to vedle jmenování prezidentem republiky (čl. 85 odst. 2 Ústavy)²⁰⁰. Přitom Ústava nepožaduje, aby akt jmenování a složení slibu časově splýval. I soudce obecného soudu musí být jmenován prezidentem republiky [čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy] a své funkce se ujímá složením slibu²⁰¹. V podobné situaci je i veřejný ochránce práv, který skládá slib do rukou předsedy Poslanecké sněmovny, a to ne dříve než dnem následujícím po dni kdy uplynulo funkční období dosavadního ochránce práv. Do zvolení slibu nově zvoleného ochránce vykonává jeho působnost ochránce, jehož funkční období skončilo²⁰². Prodlení se složením slibu nově zvoleným ochráncem má tedy za následek prodloužení funkčního období dosavadního ochránce. Ovšem nesložil-li ochránce slib do deseti dnů ode dne zvolení nebo složil-li slib s výhradou, hledí se na něj, jako by nebyl zvolen. Pracovní poměr státního zástupce se zakládá jmenováním a vzniká složením slibu²⁰³. Stejný algoritmus je patrný i ze slibů z jiných právních oblastí. Tak podle zákona o advokacii je advokátem ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou²⁰⁴, a zapsán bude ten, kdo při splnění dalších podmínek složil advokátský slib. Příslušníkům bezpečnostních sborů vzniká služební poměr dnem, který je stanoven v rozhodnutí o přijetí do služebního poměru. Zákon ovšem podmiňuje vznik služebního poměru složením předepsané přísahy, protože stanovuje, že v případě, že se příslušník ke složení slibu nedostaví nebo odmítne

---

bezpečnosti, ve znění zákonů č. 63/1983 Sb. a č. 74/1990 Sb.

²⁰⁰⁾ cit. d. v pozn. č. 53, str. 138

²⁰¹ cit. d. v pozn. č. 74, str. 407

²⁰² § 4 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv v platném znění

²⁰³ § 18 odst. 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství v platném znění

složit služební slib anebo jej složí s výhradami, služební poměr mu nevznikne²⁰⁵. Příslušník skládá slib v den nástupu k výkonu služby.

Nastoupení funkce nebo možnost vykonávat určité povolání může být na složení slibu nezávislá. Obvykle je tu ovšem závislost na nesložení slibu. Markantním příkladem je význam slibu poslance a senátora. Mandát vzniká zvolením (čl. 19 odst. 3 Ústavy). Jednou z variant zániku mandátu je odepření slibu nebo složení slibu s výhradou [čl. 25 písm a) Ústavy]. D. Hendrych se, když mluví o významu slibu členů Parlamentu, nevyhýbá pojmu deklaratorní²⁰⁶. Můžeme také hovořit o „legitimační“ funkci takových slibů. Jakási kombinace je zvolena v zákonech o obcích, o krajích a o hlavním městě Praze. Mandát člena zastupitelstva vzniká zvolením. Člen zastupitelstva skládá na začátku prvního zasedání zastupitelstva, jehož se po svém zvolení zúčastní, slib a práv a povinností se člen zastupitelstva obce ujímá složením slibu²⁰⁷. Odmítnutí složit slib by tedy neznamenal zánik mandátu jako u členů Parlamentu, nýbrž nemožnost hlasovat na zasedání zastupitelstva.

Často se v právních předpisech setkáváme s výrazem, že slibující skládá slib „do rukou“ někoho dalšího. To bude znamenat tolik co „za osobní účasti“ dané osoby. Dvoustrannou povahu slibu a přísahy jsme pojednali v kapitole 3.3.

5.2. Ústava České republiky

Podle E. Hexnera se v ústavách vyskytují typicky tzv. politické přísahy²⁰⁸. Jsou pro ně příznačné promisornost, neurčité právní pojmy (věrnost, obecný zájem, blaho lidu) a nedostatek specifické sankce, což zmiňuje i Syllová²⁰⁹. Politickou přísahou potvrzuje fyzická osoba, že chce aktivně a pasivně chránit

---

²⁰⁴ § 4 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii v platném znění

²⁰⁵ § 17 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

²⁰⁶ cit. d. v pozn. č. 53, str. 34

²⁰⁷ § 69 odst. 1, 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení); §33 odst. 1, 2 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení); §50 odst. 1, 2 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze vše v platných zněních

²⁰⁸ cit. d. v pozn. č. 21, str. 170

²⁰⁹ cit. d. v pozn. č. 51

základní hodnoty státu, spočívající na ústavě, na předpisech ústavních a na odvozených právních normách²¹⁰. Proti politické stojí profesionální přísaha.

5.2.1. *Prezident republiky*

Slib prezidenta republiky najdeme v čl. 59 odst. 2 Ústavy:

„Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“

Prezident se složením slibu ujímá svého úřadu (konstitutivní charakter) a den složení slibu je začátkem pětiletého volebního období (čl. 55 Ústavy). Nově zvolený prezident se nemůže ujmout úřadu dříve, než uplyne úřední období dosavadního prezidenta²¹¹. Prezident skládá slib do rukou předsedy Poslanecké sněmovny na společné schůzi obou komor Parlamentu (čl. 59 odst. 1 Ústavy). Důvodem má být jednak slavnostní ráz aktu a jednak má být slib složen veřejně před celým Parlamentem, který prezidenta zvolil²¹². Pro jednání společné schůze platí jednací řád Poslanecké sněmovny (čl. 37 odst. 1 Ústavy), svolává ji předseda Sněmovny, a to do třiceti dnů po zvolení prezidenta (§ 81 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny v platném znění, dále v textu zkratka JŘ Sněmovny). Odmítne-li prezident republiky slib složit nebo ho složí s výhradou, tzn. v jiném než ústavou předepsaném znění, hledí se na něho, jako by nebyl zvolen (čl. 60 Ústavy). Znamená to, že jeho funkce nezaniká, protože ani nezapočala²¹³ a koná se nová volba prezidenta republiky.

5.2.2. *Poslanci a senátoři*

Slib poslanců a senátorů Ústava upravuje společně v čl. 23 odst. 3:

²¹⁰ cit. d. v pozn. č. 21, str. 172

²¹¹ cit. d. v pozn. č. 80, str. 216

²¹² cit. d. v pozn. č. 53, str. 91

²¹³ cit. d. v pozn. č. 74, str. 320

„Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“

Slib má být složen na první schůzi komory, které se člen Parlamentu zúčastní (čl. 23 odst. 1, 2 Ústavy). Teoreticky by mohla vzniknout situace, kdy by poslanec nebo senátor vykonával mandát, aniž by se zúčastnil schůze, a nemusel tak složit slib. Tentokrát Ústava neříká, do rukou jakého činitele má být slib složen. Řešení obsahují jednací řády obou komor. Předsedající ustavující schůze Sněmovny složí slib před shromážděním poslanců, ostatní poslanci do rukou předsedajícího (§ 23 odst. 1, 2 JŘ Sněmovny). Nově zvolení senátoři skládají slib do rukou předsedajícího první schůze Senátu ve funkčním období (§ 27 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, dále v textu zkratka JŘ Senátu) a zasedání Senátu je stálé (čl. 34 odst. 1 Ústavy, § 23 odst. 1 JŘ Senátu). Na ustavující schůzi Senátu skládali senátoři slib do rukou nejstaršího senátora²¹⁴. Oba jednací řády v § 4 identicky doplňují další podrobnosti:

1. předsedající dá slib přečíst
2. poslanec nebo senátor pronese slovo „slibuji“ a podá ruku tomu do jehož rukou slib skládá, a
3. stvrdí složení slibu svým podpisem.

Určitou nedůslednost představuje bod 2. ve vztahu k předsedajícímu, který skládá slib před shromážděním poslanců²¹⁵. Jak už bylo řečeno, složení slibu má ve vztahu ke vzniku mandátu pouze deklaratorní význam, nikoli však k jeho zániku. Ztráta mandátu je sankcí za odepření slibu a složení slibu je povinností poslance či senátora, který se svého mandátu již ujal²¹⁶. Jinak nejsou stanoveny za porušení slibu žádné sankce přímo, pouze prostřednictvím dalších ustanovení Ústavy a jednacích řádů. Poslanci a senátoři slibují zachovávat zákony. Pokud toto poruší, hrozí jim např. zbavení imunity a možný trest nebo disciplinární řízení²¹⁷.

²¹⁴ cit. d. v pozn. č. 80, str. 143

²¹⁵ cit. d. v pozn. č. 53, str. 35

²¹⁶ cit. d. v pozn. č. 80, str. 143, 146

²¹⁷ cit. d. v pozn. č. 74, str. 254

5.2.3. Člen vlády

Slib člena vlády podle Čl. 69 odst. 2 Ústavy zní:

„Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony a uvádět je v život. Slibuji na svou čest, že budu zastávat svůj úřad svědomitě a nezneužiji svého postavení.“

Předseda vlády se ujímá funkce jmenováním prezidentem republiky²¹⁸ a ostatní členové vlády zřejmě též. Předseda vlády navrhne prezidentu republiky kandidáty na funkce ministrů a pro jednotlivé ministry určí příslušná ministerstva nebo jiné úřady (čl. 68 odst. 2 Ústavy). Prezident republiky je povinen návrh předsedy vlády respektovat²¹⁹. Nově jmenovaná vláda je povinna do třiceti dnů po svém jmenování předstoupit před Poslaneckou sněmovnu s žádostí o vyslovení důvěry (čl. 68 odst. 3 Ústavy), začátek lhůty se počítá ode dne jmenování. Není tedy rozhodné, kdy a zda vláda nebo její členové složí slib²²⁰. V Ústavě chybí sankce za složení slibu s výhradou nebo odmítnutí složit slib, což je možné posoudit jako mezeru v Ústavě²²¹. Na druhou stranu lze na návrh předsedy vlády odvolat člena vlády z jakéhokoliv důvodu (čl. 74 Ústavy), tedy i z důvodu nesložení slibu²²². Pokud jsou zde závažné důvody, pro které prezident republiky nemůže svůj úřad vykonávat, a usnese se na tom Poslanecká sněmovna a Senát, dojde k rozdělení určitých pravomocí prezidenta republiky mezi předsedu vlády a předsedu Poslanecké sněmovny (čl. 66 Ústavy). Stejně je tomu v případě, že se úřad prezidenta republiky uvolní a nový ještě nebyl zvolen nebo se neplatně ujal úřadu (nesložil slib). Ústavní činitelé, kteří takto nabyli prezidentských pravomocí, neskládají k jejich výkonu další slib²²³. Naopak teprve po složení slibu by mohl předseda vlády vykonávat funkce podle čl. 66 Ústavy. Pokud by prezident republiky svůj úřad právě nezastával (z důvodů uvedených v čl. 66 Ústavy), skládali by členové vlády slib do rukou předsedy

²¹⁸ tamtéž, str. 345

²¹⁹ tamtéž

²²⁰ tamtéž, str. 363

²²¹ tamtéž, str. 345

²²² cit. d. v pozn. č. 53, str. 92

²²³ cit. d. v pozn. č. 74, str. 311

Poslanecké sněmovny, a pokud ta by byla rozpuštěna, do rukou předsedy Senátu (čl. 66 Ústavy).

Znění slibu člena vlády má svá specifika a další souvislosti. Slibuje se uvádět Ústavu a zákony v život. To vyplývá z funkce vlády jako vrcholného orgánu moci výkonné. Zmocnění k tomu obsahuje čl. 78 Ústavy. Dále člen vlády slíbí, že nezneužije svého postavení. Tato slova spolu s čl. 70 Ústavy naplňují zásadu vylučující při výkonu funkce střet zájmů. Podle článku 70 Ústavy nesmí člen vlády vykonávat činnosti, jejichž povaha odporuje výkonu jeho funkce. Článek je proveden zákonem č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů. Důsledky zneužití postavení je třeba vidět i v oblasti politické morálky a politické odpovědnosti vlády vůči parlamentu²²⁴. Ostatní pojmy slibu podle čl. 69 odst. 2 byly již probrány výše.

5.2.4. *Soudce Ústavního soudu*

Soudce Ústavního soudu slibuje podle čl. 85 odst. 2 Ústavy:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně.“

Soudce Ústavního soudu sice jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu (čl. 84 odst. 2 Ústavy), ovšem až složením slibu do rukou prezidenta se ujímá funkce (čl. 85 odst. 1), čili slib má zde konstitutivní povahu. Odmítne-li soudce Ústavního soudu slib složit nebo ho složí s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl jmenován (čl. 85 odst. 3 Ústavy). Takto je stanovena ústavní sankce za nesložení slibu, ze které vyplývá nulita jmenování prezidentem republiky ex tunc. Specifičnost působnosti Ústavního soudu je ve slibu vyjádřena ve dvou směrech. Zdůrazněna je ochrana přirozených práv člověka a občana a vázanost pouze ústavními zákony. Pro výkon soudní moci je zase typické stvrzení nezávislosti a nestrannosti²²⁵. Na rozdíl od znění slibů poslance, senátora, člena

²²⁴ cit. d. v pozn. č. 80, str. 251

²²⁵ cit. d. v pozn. č. 53, str. 138

vlády i prezidenta republiky není zmíněna věrnost České republice. Tím se chce říci, že soudce Ústavního soudu dává přednost ochraně práva před politickou věrností státu²²⁶. Soudce Ústavního soudu slibuje, že se bude řídit ústavními zákony. Čl. 88 odst. 2 Ústavy mu přitom předepisuje řídit se ústavními zákony, dále mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy a zákonem o Ústavním soudu (č. 182/1993 Sb.). V. Pavlíček v čl. 88 odst. 2 Ústavy vidí zpřesnění dikce slibu²²⁷.

Z citovaných znění slibů uvedených v Ústavě České republiky by mohl vzniknout dojem, že ústavní činitelé se nemusí řídit předpisy, než jaké jsou uvedeny ve slibech, které skládají. Slibují, že se budou řídit Ústavou a zákony, soudce Ústavního soudu dokonce jen ústavními zákony. Tak tomu samozřejmě není. I na ně se vztahují předpisy závazné pro všechny subjekty práva. Ať jde o nařízení vlády podle čl. 78 Ústavy anebo předpisy, k jejichž vydání zmocňuje čl. 79 odst. 3 Ústavy²²⁸.

5.3. Soudci

Připomeňme si znění slibu soudce obecného soudu podle platného zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), v platném znění:

"Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě."

A nyní srovnání se slibem podle dříve účinné úpravy podle zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích:

---

²²⁶ cit. d. v pozn. č. 80, str. 288

²²⁷ tamtéž

²²⁸ cit. d. v pozn. č. 53, str. 91

"Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit zákony, budu je vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a v souladu s nimi budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě."

V současné době skládaný slib hovoří o vázanosti právním řádem, kdežto úprava účinná do 31. března 2002 uváděla pouze zákony. Tato skutečnost je příznačná pro použití mimoprávních normativních systémů v rámci rozhodovací praxe soudů a použití právních principů, byť právem výslovně neupravených. Dochází k tomu v případech, kdy právní řád odkazuje na takový mimoprávní normativní systém anebo při aplikaci abstraktních formulací v zákonech. Časté abstraktní formulace přesouvají vlastní substancionální řešení normovaných oblastí práva až do fáze interpretace a aplikace zákonných norem²²⁹. Otázky vzbuzuje zejména možnost aplikovat uvedené systémy neuváděné pozitivním právem v rozporu s psaným právem, čili *contra legem*.

5.3.1. *Dobré mravy*

Ze současné literatury lze nejprve navázat na článek Rubeše *Právo, morálka a dobré mravy*²³⁰. Tento autor se zabývá jednak poznatelností a prokazatelností obsahu kategorie dobrých mravů v souvislosti s její aplikací v soudním řízení. Poté přechází k otázce souladu obsahu pojmu dobrých mravů s psaným právem. Dochází k názoru, že mimoprávní normy jsou použitelné pouze v případě, kdy na ně psané právo odkazuje, ovšem za podmínky, že nebudou s psaným právem v rozporu. Dobré mravy tak mohou být aplikovatelné pouze, pokud jsou ve vztahu k běžným právním normám *praeter legem* (upravující situace samotným psaným právem neupravené) anebo *secundum et intra legem* (dobré mravy upravují určitou situaci v souladu s právními normami). Dobré mravy z formálního hlediska mají tedy být právními normami, které svým obsahem a původem pocházejí z množiny morálních norem a jejich obsah nesmí být ve vztahu k právu *contra legem*. Rubeš touto argumentací navázal na starou literaturu, která se o této problematice zmiňovala, a to na

²²⁹ Gerloch, A., *Záměrnost a spontánnost v působení práva in Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, Jubilejní sborník, Právnická fakulta UK, 1998, str. 187*

²³⁰ Rubeš, P., *Právo, morálka a dobré mravy, Jurisprudence 1/2004, str. 11*

Kubeše²³¹. Kubeš uvádí, že „...mluví-li zákon o dobrých mravech, může mít na mysli jen takové mravy, jejichž existence neodporuje právnímu řádu, jejichž účely se zakládají v cíle sledované platnými zákony. Tyto účely tvoří jediný možný obsah pojmu dobrých mravů. Sám zákon podává nakonec pro 'dobré mravy' nejvyšší měřítko.“²³²

5.3.2. Právní principy

Jiná moderní literatura si problému všímá nejen z hlediska výkladu obsahu pojmu dobrých mravů, ale též z hlediska aplikace neurčitých právních pojmů. Nutnost aplikovat neurčité právní pojmy, nemožnost automatizace aplikace práva je nazvána aplikací práva ve složitých případech²³³. Za překonaný je označen prvorepublikový názor, podle něhož je pro interpretaci právních norem je rozhodná pouze vůle zákonodárce projevená v právních normách a že k motivům, které k vydání té které normy vedly, nelze přihlížet²³⁴. Zásadní úlohu, a to podle judikatury Ústavního soudu České republiky, při interpretaci jednoduchého práva mají sehrávat základní práva a svobody působící na oblast jednoduchého práva jako regulativní ideje. Porušení základních práv a svobod v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě²³⁵. J. Filip v uvedených souvislostech uvádí, že byla překonána pozitivistická koncepce práva „práv = zákon“ a dochází k názoru, že rozhodování státních orgánů je podle Ústavy založeno na možném střetu zákona a práva, tedy na možnosti tzv. zákonného bezpráví²³⁶. Je formulován pojem materiálního právního státu (oproti formálnímu právnímu státu), kde vláda práva je vázána na určité hodnoty (demokracie, lidská práva)²³⁷. V judikatuře Ústavního soudu byla koncepce materiálního právního státu rozvinuta v nálezech publikovaných ve Sbírce

²³¹ Kubeš, V., Smlouvy proti dobrým mravům, Orbis, Brno-Praha, 1933

²³² tamtéž, str. 153

²³³ Kühn, Z., Aplikace práva ve složitých případech, Karolinum, Praha 2000

²³⁴ Kühn, Z., Aplikace práva ve složitých případech, Karolinum, Praha 2000, str. 186

²³⁵ tamtéž, str. 186-187; nález Ústavního soudu III. ÚS 224/1998 publikovaný v Sbírka nálezů a usnesení, svazek 15, C.H.Beck, Praha 2000, str. 17 a násl.

²³⁶ Filip, J., Role pojmu základního práva a právního státu v judikatuře Ústavního soudu in Dančák, B., Šimíček, V. (eds), Základní lidská práva a právní stát v judikatuře ústavních soudů, Masarykova univerzita, Brno, 2000, str. 11

²³⁷ tamtéž, str. 18

zákonů pod č. 14/1994 a č. 30/1998. V posledně citovaném nálezu Ústavní soud konstatoval, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti a že Mechanické ztotožnění práva s právními texty se stalo vítaným nástrojem totalitní manipulace.

Účely právních norem, tzv. finality, přitom nejsou seznatelné jednoduše četbou právního předpisu. Jestliže má být právní řád prochnut určitou regulativní idejí, která není např. Listinou formulována jako právo psané (např. spravedlnost), bude úkolem judikatury takovou ideu teprve explikovat. Jak ukazuje J. Boguszak, východiskem nebudou finální normy, které by účel jednoduše oznámily, ale tzv. normy kondicionální s klasickou strukturou hypotéza – dispozice – sankce²³⁸. Pro právní stát je podle tohoto autora charakteristické, že výsledkem legislativních procesů jsou a mají být zásadně normy kondicionální. Pokud se v platném právu vyskytují normy finální, zpravidla nejsou samy o sobě aplikovatelné, ale jsou pouze relevantní při interpretaci norem kondicionálních²³⁹. Na druhou stranu obsahuje-li právní norma uvážení při aplikaci, tzn. neurčitý právní pojem, nazývá takovou situaci J. Boguszak otevřený kondicionální proces a nastupuje pro výklad takového pojmu koherentní axiologické kritérium. To je ovšem postup charakteristický pro procesy regulované finální normou²⁴⁰. Kondicionální rozhodování tohoto druhu bývá zvláště závažné a náročné, vyskytují-li se v právní normě abstraktní pojmy, jejichž výklad při aplikaci znamená řešit konflikt elementárních hodnot, na které je orientováno právo v demokratickém právním státě, např. hodnoty svobody projevu a ochrany osobnosti fyzické osoby. Prostor, který zákon ponechává soudcovskému uvažování při aplikaci, spadá do sféry nezávislého soudcovského rozhodování. Jde o výklad, který již není v pravomoci zákonodárné nebo výkonné moci²⁴¹. Pro soudcovské rozhodování při aplikaci týchž právních norem bude mít zásadní význam změna politického režimu. V České republice interpretace řady norem, vytvořených v totalitním režimu, do roku 1989, ale

²³⁸ Boguszak, J., K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy) in Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, Jubilejní sborník, Právnická fakulta UK, 1998, str. 169

²³⁹ tamtéž

²⁴⁰ tamtéž, str. 172

²⁴¹ tamtéž, str. 174

recipovaných a dosud platných, nemůže a nemá být shodná se soudním výkladem, praktikovaným v onom režimu²⁴². Dále hovoří J. Boguszak povaze obecných právních principů. Jsou to zásady, které byly abstrahovány z platného práva různých zemí a vývojových etap a jsou právu imanentní²⁴³. Je zkoumán význam obecných právních principů ve stadiích otevřených rozhodovacích procesů, ve kterých právní normy umožňují uvážení. Uvádí se právní principy, které nejsou explicitně formulovány v platném právu, jako *ignorantia iuris non excusat*, *pacta sunt servanda*, *ex iniuria ius non oritur*. Specifickou povahu má hodnota spravedlnosti, která je relevantní ve vztahu k jiným hodnotám, protože má plnit roli rovného měřítka ve způsobu jejich rozdělování²⁴⁴.

Ačkoli odborná literatura doposud výslovně nepřipustila rozhodování soudů *contra legem* ve prospěch právních principů, vývoj znění slibů soudců běžných soudů uvedený v úvodu této kapitoly a vývoj požadavků na soudní rozhodování z hlediska základních práv a svobod a z hlediska právních principů dobře korespondují.

5.4. Státní služba

Tato podkapitola se zabývá slibů v zákonech, které teoreticky spadají pod úpravu tzv. státní služby. Promisorní slib je typický pro vztah, který J. Havelka nazýval služební poměr ke státu²⁴⁵. Nejde jen o ty, kteří celou svou osobnost dávají do služeb státu, nýbrž i o ty, kdož přejímají pouze určité úkony pro státní nebo jinou veřejnou věc. Havelka vysvětluje důvody, proč je služební přísaha typická pouze vůči státnímu nebo vůbec veřejnoprávnímu kolektivu a nikoli vůči osobám soukromého práva. Poměr ke státu nadřízeného zaměstnance, který kontroluje služební úkony podřízeného zaměstnance, je upraven v podstatě stejně jako u kontrolovaného. Proto je nutné počítat s vlastní iniciativou zaměstnance, která povede bez přímé kontroly k řádnému plnění služebních úkolů.

---

²⁴² *tamtéž*, str. 175

²⁴³ *tamtéž*, str. 178

²⁴⁴ *tamtéž*, str. 178-179

²⁴⁵ cit. d. v pozn. č. 7, str. 695

Rozlišujeme jednak tzv. státní službu civilní (obecnou) a jednak ozbrojenou (zvláštní)²⁴⁶. Obecná se vztahuje na státní úředníky. Institut státní služby se rozvinul na konci 19. století jako nový, samostatný institut veřejného práva²⁴⁷. Upravoval jej zákon č. 15/1914 ř.z., o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika), o přísaze i slibu úředníka zde mluví § 12, jejich znění obsahují vládní nařízení (viz oddíl 4.1.1. této práce). Služební pragmatika platila díky recepční normě č. 11/1918 Sb. i v Československu, a to až do roku 1950, kdy byl přijat zákon č. 66/1950 Sb., o státních zaměstnancích, který znamenal unifikaci pracovněprávní úpravy s pouhými odchylkami ve prospěch státní služby. Slib zaměstnance tento předpis ještě obsahoval (§ 5 odst. 3), resp. odkazoval na jeho znění ve vládním nařízení. To mělo číslo 120/1950 Sb., znění slibu bylo obsaženo v ustanovení §1 odst. 1. Zákon i vládní nařízení zrušil zákoník práce č. 65/1965 Sb., kde už se žádný slib nevyskytoval. Východiskem pracovněprávní úpravy je dnešní zákoník práce, který byl ve Sbírce zákonů publikován pod č. 262/2006. V § 3 odkazuje na zvláštní úpravu podle zákona č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon) a na zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, což jsou vlastně úpravy oné státní služby zvláštní. Dále v § 5 zákoník práce stanovuje, že se vztahuje na vztahy vyplývající z výkonu veřejné funkce, pokud to výslovně stanoví nebo pokud to stanoví zvláštní právní předpisy. Toto je v dalším odstavci výslovně opakováno ohledně justičních čekatelů, státních zástupců, právních čekatelů a zaměstnanců vykonávajících ve správních úřadech státní správu jako službu. Platná Ústava pamatuje na zvláštní úpravu právních poměrů státních zaměstnanců v ministerstvech a jiných správních úřadech ve speciálním zákoně (čl. 79 odst. 2 Ústavy). Tímto zvláštním zákonem je nyní nepochybně zákon č. 218/2002 Sb.

5.4.1. Státní služba obecná

Obsah služebního poměru je vyjádřen základními povinnostmi a právy státních úředníků. Základní povinností je složení předepsaného služebního slibu

²⁴⁶ cit. d. v pozn. č. 114, str. 24

²⁴⁷ tamtéž, str. 40

spolu s povinností věrnosti tomuto slibu²⁴⁸. Jeho typická formulace obsahuje povinnost věrnosti státu, jeho demokratickému zřízení a Ústavě, dodržování zákona a ostatních právních předpisů, nestrannost a spravedlnost při výkonu služby včetně požadavku dbát zájmů veřejnosti. Věrnostní povinnost doprovází ze zákona uložená povinnost mlčenlivosti o úředních věcech, trvající i po odchodu do výslužby nebo jiném ukončení aktivní služby. Další pravidelnou položkou bývá slib poslušnosti pokynů nadřízených. Lze si představit praktický rozpor mezi pokynem (rozkazem) nadřízeného a dodržením zákona, když obojí slib ukládá. Tento problém řeší institut remonstrace, což je povinnost sdělit bezprostřednímu služebnímu představenému jakoukoli pochybnost nebo námitku o zákonnosti nebo oprávněnosti služebního pokynu, spolu s právem žádat písemné potvrzení pokynu, na jehož splnění představený trvá²⁴⁹. Do remonstrace bývá zahrnut i zákaz provést takový pokyn, který by znamenal spáchání trestného činu, event. přestupku.

Jak již bylo řešeno, čl. 79 odst. 2 Ústavy byl naplněn zákonem č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon), v platném znění. Zákon pro sebe vyhrazuje úpravu státní služby obecné (§ 6), upravuje právní poměry zaměstnanců vykonávajících ve správních úřadech státní správu (§ 1). Předpoklady k přijetí na přípravu na službu tvoří:

- státní občanství České republiky
- dosažení věku alespoň osmnácti let
- plná způsobilost k právním úkonům
- bezúhonnost

Požadavek státního občanství je odrazem suverenity státu a nelze ho rozšiřovat o požadavek národní příslušnosti²⁵⁰. Služební slib obsahuje § 34 odst. 2 zákona:

„Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby se budu řídit ústavními zákony, dalšími zákony, právními předpisy České republiky, mezinárodními

²⁴⁸ tamtéž, str. 24

²⁴⁹ tamtéž, str. 25

²⁵⁰ tamtéž, str. 27

smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a služebními předpisy a v souladu s nimi příkazy představených. Své povinnosti budu vykonávat řádně, nestranně, svědomitě a nebudu zneužívat postavení státního zaměstnance.“

Podle § 28 se sice služební poměr zakládá k České republice na základě jmenování na služební místo v oboru služby, ale § 33 spojuje vznik služebního poměru se složením služebního slibu. Můžeme tedy říci, že se jedná o slib právotvorný (konstitutivní). Představení mají právo organizovat, řídit a kontrolovat své podřízené a dávat jim k tomu závazné příkazy (§ 9 cit. zák.). Podřízení zaměstnanci se jimi musí řídit (§ 68 odst. 2 cit. zák.), jak slíbili ve svém slibu, ovšem nechybí úprava remonstrace (§ 68 odst. 4, 5 cit. zák.). Služební kázní se rozumí řádné plnění všech povinností i těch, které vyplývají ze služebního slibu (§ 70 cit. zák.). Zaviněné porušení slibu tedy může znamenat kárné provinění (§71 odst. 2 cit. zák.) a za něj může být zaměstnanci uloženo kárné opatření (§72 cit. zák.). Zákonná úprava nezapomněla s novým zněním přísahy ani na dosavadní zaměstnance správních úřadů. Ti budou jmenováni do služby, ale služební poměr jim vznikne až složením slibu podle nového zákona (§ 238 odst. 5 cit. zák.).

5.4.2. Státní služba zvláštní

Jak jsme uvedli, státní služba zvláštní je předně službou ozbrojených složek státu. Pokud jde o slib bezpečnostních sborů upravený v zákoně č. 361/2003 Sb., odkazujeme na jeho citaci v kapitole 2.5. této práce. Příslušníkům ozbrojených složek vyčleňuje M. Veselá samostatnou skupinu, protože jejich postavení provázejí určitá specifika, a ta doléhají i do znění slibů. Není jasné, jak široký rozsah úprav do této skupiny zahrnout. Pro naši potřebu to budou zákony:

- č. 361/2003 Sb., zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
- č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě v platném znění

- č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání v platném znění²⁵¹
- č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky v platném znění
- č. 13/1993 Sb., celní zákon v platném znění
- č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru.

Do dne účinnosti zákona č. 361/2003 Sb., tedy do 1.1.2007 obsahoval každý z posledně citovaných zákonů zvláštní úpravu služební přísahy pro ten který útvar.

V ozbrojených silách platí vztahy nadřízenosti a podřízenosti. To je vyjádřeno jednak hodnotami, jednak v existenci rozkazu. Povinnost řídit se pokyny, rozkazy nebo příkazy je buďto přítomna přímo v textu slibu nebo je uložena mimo přísahu (vojáci). Neuposlechnutí rozkazu je vojenským trestným činem (§ 273 trestního zákona), který ale dopadá na příslušníky dalších složek (viz dále). Možný nesoulad mezi rozkazem a zákonným zákazem i zde řeší remonstrace – u příslušníků bezpečnostních sborů § 28 odst. 2 zákona č. 361/2003 Sb., u vojáků z povolání § 48 odst. 2 zákona č. 221/1999 Sb. Porušení slibu může být důvodem k propuštění ze služebního poměru u příslušníků bezpečnostních sborů [§ 42 odst. 1 písm. b) zákona č. 361/2003 Sb.], u vojáků takový speciální důvod propuštění není. Porušením přísahy bude vždy spáchání trestného činu. Takový skutek je ale vždy zvláštním důvodem propuštění ze služebního poměru. V případě bezpečnostních sborů za podmínky, že trestný čin byl spáchán úmyslně [§ 42 odst. 1 písm. a) zákona č. 361/2003 Sb.], u vojáků v případě, že dotyčná osoba pravomocně odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody anebo by setrvání ve služebním poměru ohrozilo vážnost ozbrojených sil (§ 19 odst. 1 zákona č. 221/1999 Sb.).

Podstatnou zvláštností přísah tohoto oddílu je závazek bránit hodnoty nebo za ně bojovat *s nasazením (vlastního) života*. Tato slova obsahují, resp. obsahovaly všechny služební přísahy ve výše uvedených zákonech. Problém

---

²⁵¹ Vojenská přísaha je upravena v jiném zákoně: §5 zákona č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze v platném znění

vyprovokuje smyšlený příběh: Po výbuchu jaderné elektrárny vyšle velitel zásahu dvacetičlennou jednotku hasičů do záchranné akce, kterou hasiči objektivně nemohou přežít. Mají tito lidé povinnost se obětovat, protože tak zni jejich služební přísaha nebo mohou odmítnout takový rozkaz svého nadřízeného a dovolávat se práva na život podle čl. 6 Listiny? Na tuto problematiku krystalizují dva pohledy:

1. První hovoří ve prospěch existence takové mezní povinnosti, ale vysvítá spíše z literatury o vojenské a policejní etice než z právních analýz. Tzv. Policejní deontologie se stává platnou součástí policejní profesionality²⁵². Na jedné straně povinnosti uložené právním systémem, na druhé soustava mravních, morálních, etických, estetických norem. Z porušení neprávních pravidel nevyplývá konkrétní sankce, která by byla vynutitelná státní mocí. Sankcí je jen veřejné odsouzení, které má vliv na další činnost (autoritu především) konkrétní složky státního mechanismu. Tzv. služební povinnost má tak svoji právní a mravní stránku. Přijetí etického kodexu policie²⁵³ nelze nařídit rozkazem (ani právní normou, ba ani služební přísahou), je to vždy autonomní volba každého jednotlivce²⁵⁴. Armáda zdůrazňuje svůj specifický etický kodex²⁵⁵. Úctu a důvěru společnosti si armáda vydobude, pokud se její příslušníci budou řídit pevně stanovenými etickými a morálními normami. Jejich obecný rámec tvoří:

- zákony státu
- vojenská přísaha
- kodex chování příslušníka armády
- vojenské řády
- směrnice
- další dokumenty.

²⁵² Kučera, M., Vztah deontologie a morálky, Policejní deontologie (sborník), Policejní akademie ČR, Praha 1995, str. 51

²⁵³ formulovala ho rezoluce Rady Evropy č. 690/1979

²⁵⁴ Herzogová, Z., Základy filosofie a profesní etiky, 3. vydání, Policejní akademie, Praha 1999, str. 107

²⁵⁵ Hanáková, M., Rambousek, A., Profesionální vojenská etika, Vojenské rozhledy 1/1996, str. 126

Oproti policejní etice se zde dostává více do popředí kázeň, loajalita, obětavost, převaha kolektivu nad jednotlivcem, důležitost rozkazů, vojenská hierarchie a rozdělení funkcí. Mezním požadavkem vojenské etiky má být odhodlání vojáka obětovat v případě potřeby i vlastní život. Základní kategorie obecné etiky jsou odsouvány do pozadí. V centru pozornosti není kategorie dobra a zla, ale např. statečnost, obětavost atd. Můžeme shrnout, že jak policejní tak vojenská výchova mají za cíl osobnost, v níž se snoubí povinnost předepsaná právním řádem a povinnost pocíťovaná subjektivně, jejíž splnění je věcí cti profesionála. Tento úkol nelze právem regulovat, i když se zákon pomocí slibu dostává k osobnosti člověka „už hodně blízko.“ Byť by povinnost nasadit svůj život nebyla povinností v právním smyslu, bude ale jako slova služební přísahy součástí profesionální etiky příslušníka ozbrojených složek. K tomuto řešení se přiklonil též Ústavní soud České republiky v rozhodnutí ze dne 20. července 2006, spis. zn. I. ÚS 655/05, kde je závazek policisty formulovaný služební přísahou, že se bude chovat čestně a ukázněně, označen za morální závazek.

2. V podkapitole 3.1.1. této práce byl akceptován názor F. Weyra o tom, že i když není stanovena sankce za porušení zákonného slibu, vzniká právní povinnost odpovídající obsahu slibu. Čili slib má právo tvornou povahu nejen pokud jde o jeho procesní význam ohledně vzniku funkce nebo např. služebního poměru, ale i pokud jde o jeho obsah. Jinými slovy z hlediska vzniku právní povinnosti má text slibu v zákoně stejný význam, jako kdyby byl běžným ustanovením zákona, „vytištěným bez uvozovek“. Povinnost nasadit svůj život tedy vzniká bez ohledu na to, jestli je stanovena zákonem ještě mimo text služební přísahy. Hlava dvanáctá trestního zákona o trestných činech vojenských (§ 273 až § 279 trestního zákona) se vztahuje na vojáky v činné službě, ale i na Policii České republiky, Bezpečnostní informační službu, Vězeňskou stráž a justiční stráž²⁵⁶. Skutkové podstaty těchto trestných činů vyžadují různou míru osobní statečnosti, např. trestný čin vyhýbání se

---

²⁵⁶ viz § 90 odst. 4, 5 trestního zákona; viz též Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon, Komentář, I. díl, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004, str. 705

služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby (§ 280 trestního zákona) nebo trestný čin zbabělosti před nepřítelem (§ 289). Otázkou zůstává, jestli vyžadovaná statečnost může platně dostoupit až k požadavku sebeobětování. Práva obsažená v oddílu prvním hlavy druhé Listiny jako základní lidská práva patří mezi nezadatelná a nezcizitelná (čl. 1 Listiny). Právo na život podle čl. 6 Listiny je navíc třeba považovat za absolutně nezcizitelné²⁵⁷. To znamená, že subjekty právních vztahů na nich nemohou nic měnit svými právními úkony, ani přísahou. Zejména není možné se jich právoplatně vzdát²⁵⁸. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech²⁵⁹ znemožňuje toto právo omezit i pro případ ohrožení života národa (čl. 4)²⁶⁰. Zde tedy zákonná povinnost naráží na ústavněprávní předpis, kterým Listina je²⁶¹. Příslušník ozbrojené složky, který svůj život nenasadil anebo se odmítl podrobit rozkazu (pokynu) život nasadit, porušil služební přísahu a může mu za to být uložena sankce, je-li zákonem stanovena. Takový příslušník ale svým jednáním uplatňoval své právo vyplývající z čl. 6 Listiny, takže se může proti sankčnímu rozhodnutí bránit. Pokud by vyčerpal všechny procesní prostředky, které zákon k ochraně práva poskytuje, měl by možnost podat ústavní stížnost k Ústavnímu soudu²⁶². Uzavřeme, že stát heroismus občanů oceňuje (je tomu tak v zákoně č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky), nemůže jim ale ukládat povinnosti, které by byly přestoupením jejich práva na život podle čl. 6 Listiny. Dodejme, že tato situace se nezmění ani de lege ferenda, protože základní lidská práva a svobody uvedené v Listině patří do podstatných náležitostí demokratického právního státu, jejichž změna je nepřípustná - čl. 9 odst. 2 Ústavy²⁶³.

²⁵⁷ Boguszak, J., *Diferenciace lidských práv*, Právník 3/2000, str. 255

²⁵⁸ cit. d. v pozn. č. 146, str. 161

²⁵⁹ č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

²⁶⁰ cit. d. v pozn. č. 19, str. 41

²⁶¹ čl. 3 Ústavy; srov. k tomu Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V., *Ústavní systém České republiky*, 3. vydání, PROSPEKTRUM, Praha 1999, str. 67

²⁶² podle §72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu ve znění novel

²⁶³ cit. d. v pozn. č. 80, str. 76

5.5. Státoobčanský slib

Dnes platný státoobčanský slib podle § 12 odst. 2 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky ve znění novel:

„Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky“.

Znění slibu odráží to, co je obsahem pojmu státního občanství. Je to svazek mezi fyzickou osobou a státem, který se vyznačuje stabilitou, je relativně trvalý a nemění se ani pobytem občana v cizině. Pro fyzickou osobu z něj vyplývají práva - bezpečnost, možnost pobytu na území státu, účast na správě státu a povinnosti - věrnost státu, obrana státu, výkon určitých funkcí a dodržování právních předpisů²⁶⁴. Z hlediska subjektivního je pojem státního občanství blízký pojmu státnost. Jde o „subjektivní pocit příslušnosti k určitému státu, jako idea sounáležitosti s určitým státem, a to i v době, kdy daný stát reálně neexistuje...“²⁶⁵ Občanství je statusová záležitost, právní status, předpoklad, na základě kterého teprve konkrétní práva a povinnosti fyzickým osobám vznikají²⁶⁶. Základní úprava tohoto institutu se pravidelně objevuje v ústavách nebo speciálních ústavních zákonech: § 4 Ústavní listiny (č. 121/1920 Sb. z. a n.), ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, § 165 Ústavy 9. května č. 150/1948 Sb., čl. 108 socialistické ústavy č. 100/1960 Sb. a čl. 5 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci. Pak je tu ještě ústavní dekret č. 33/1945 Sb. a ústavní zákony č. 74/1946 Sb. a 179/1946 Sb., které řešily právní situaci kolem státního občanství po druhé světové válce. Platná Ústava věnuje státnímu občanství článek 12. Z možných způsobů nabytí státního občanství přichází v úvahu použití státoobčanského slibu především u udělení a u sňatku. Současná zákonná úprava (zákon č. 40/1993 Sb. v platném znění) nabytí státního občanství uzavřením

²⁶⁴ cit. d. v pozn. č. 84, str. 62

²⁶⁵ Hřebejk, J., Státní občanství a naše státnost, Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999, str. 58

²⁶⁶ tamtéž, str. 59

manželství nezná. Další variací v historii státoobčanských úprav je význam slibu z hlediska procesního. Například ze zákona č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem vyplývalo, že cizinka musela mít ke sňatku souhlas krajského národního výboru, o který mohla požádat až do tří měsíců po sňatku (§ 1 odst. 1 cit. zák.). Pokud po udělení souhlasu ještě složila státoobčanský slib, byla považována za československou státní občanku ode dne sňatku. Právotvorným momentem tu bylo uzavření manželství, nikoli slib. Opačně tomu bylo v úpravě podle zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, kde bylo rovněž jedním z důvodů nabytí státního občanství uzavření manželství (§ 4 odst. 1 cit. zák.). Datum složení slibu se poznamenávalo do rozhodnutí. Teprve tímto dnem se žadatelka stala českou a československou státní občankou²⁶⁷. Slib v dnešní úpravě můžeme považovat za konstitutivní, protože „fyzická osoba starší 15 let, které bylo uděleno státní občanství České republiky, nabývá státní občanství České republiky podle § 7 dnem složení tohoto slibu.“ (§12 odst. 1 platného zákona).

Pojem státního občanství úzce souvisí s pojmem státní ideje. Pojmem státní ideje jsme se zabývali v podkapitole 3.4.1. této práce. Zde je třeba doplnit, že tento pojem souvisí s pojmem státnost. Ta je subjektivním pocitem příslušnosti k určitému státu, je ideou sounáležitosti s určitým státem²⁶⁸. Podle V. Pavlíčka je pojetí národa založeno na individuální volbě jednotlivce, je konstatována odpovědnost tohoto jednotlivce za ztotožnění se s ideou individuální volby²⁶⁹.

Se shora uvedenými závěry ohledně krajní povinnosti ozbrojených složek nasadit život je třeba konfrontovat premisu, že státnost je hodnota, za kterou občané pokládají i svůj život²⁷⁰. Jestliže jsme u členů ozbrojených složek došli k závěru, že tato povinnost nemá povahu právní, ale nanejvýš morální, je toto stanovisko nutno zaujmout tím spíš v případě občanů státu. Znění

²⁶⁷ Černý, J., Valášek, M., České státní občanství, Linde, Praha 1996, str. 93

²⁶⁸ cit. d. v pozn. č. 265, str. 58

²⁶⁹ Pavlíček, V., Státnost česká a československá. Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999, str. 19

²⁷⁰ tamtéž

státoobčanského slibu navíc závazek bránit stát neobsahuje.

5.6. Přísaha v rozhodnutích Ústavního soudu ČR

O významu slibu a přísahy několikrát judikoval Ústavní soud České republiky.

V rozhodnutí ze dne 20.6.2006, spis. zn. I. ÚS 655/05, se jednalo o stížnost proti rozhodnutí o propuštění ze služebního poměru pro zvlášť závažné porušení služební přísahy. Mediální odezva této kauzy byla popsána v úvodu této práce. Policista se dopustil pokusu krádeže otvíraku na konzervy v hodnotě 499,- Kč v obchodním domě. Stěžovatel namítal, že služební přísahu neporušil, protože podle jeho výkladu se přísaha vztahuje pouze na výkon služby, přičemž v době pokusu krádeže ve službě nebyl. Ústavní soud takový přístup odmítl. Policista je do služebního poměru přijímán po náročném přijímacím řízení, ve kterém musí osvědčit mimo jiné vysoké morální a charakterové kvality, jež se následně promítají do služební přísahy, jako morálního závazku, že se bude chovat čestně a ukázněně. Policista proto musí postupovat čestně a ukázněně nejen při výkonu služebních povinností, ale také v soukromém životě.

V rozhodnutí ze dne 12. června 2003, spis. zn. IV. ÚS 553/02, byl řešen možný dvojitý dopad porušení předpisů příslušníkem Bezpečnostní informační služby jednak v rámci zákona č. 154/1994, o Bezpečnostní informační službě, a jednak v rámci trestněprávních norem. Stěžovatel odepřel splnění rozkazu nadřízeného a toto odůvodňoval vyšším principem mravním. Propuštění příslušníka odůvodňoval nadřízený orgán porušením služební přísahy podle tehdy platného ustanovení § 40 odst. 1 písm. d) zákona č. 154/1994 Sb.

6. Závěr

Lež je většinou pojímána z verbálního hlediska - jako vědomá diskrepance mezi myšleným a řečeným o tom, co už pominulo. Rozpor mezi slíbeným a konaným bývá zase odsuzován jako falešné sliby nebo nedodržení slova, slibu, přísahy. Právo v institutu slibu tento fakt z oblasti morálky využívá. Uvědomme

si ale, že řečené nemusí znamenat myšlené, že člověk se svým mluvením může zacházet jako s konáním. Pokud ovšem to, co říkal (slíbil) dodrží, nehrozí mu sankce, i když si o tom, k čemu se verbálně zavázal a co i dodržel, „myslel své“. A to je nepochybně další funkcí slibu v právním řádu: uvést v jednotu (co nejintenzivnější) myšlené, řečené a konané. Cílem je vlastně možnost předpokládat jednotu mezi viditelnou a neviditelnou složkou lidského jednání (viz úvod této práce). „Být hrdým policistou“ neznamena chovat se jako hrdý policista, ale být jím. Jde o autentické morální vědomí, které ale stát nemůže své občany vyučovat. Jakási zákonná, oficiální morálka by se přeměnila na politickou ideologii²⁷¹. J. Havelka své slovníkové zpracování uzavírá pesimisticky: „Nelze přehlížeti..., že s poklesem morálky, jak jej lze zejména v posledních desetiletích pozorovati, ztratila přísaha značně na svém významu.“²⁷² Doporučuje de lege ferenda, aby se právní řád obešel bez zákonné přísahy, protože její časté porušování působí mravně destruktivně. Nejde jen o porušování slibů předepsaných v zákonech. Jejich působení slábne se silicím přesvědčením, že stát (nebo právní řád) je něco hodnotově bezobsažného nebo že je nutným zlem, které je třeba co nevíce omezit²⁷³. Někteří ideologové takový přístup považují za mravný²⁷⁴. Pokud by se takový postoj prosadil, bylo by opravdu vhodné se slibům a přísahám v zákonných textech vyhýbat. Předepsaná slova slibů, která se týkají morální složky osobnosti, by musela být volána do hluku stroje zvaného právo. Mravní vakuum by se pak v takovém „provozu“ nevyhnulo ani oněm slovům.

Tato práce zmiňuje několik aspektů vztahu občanů ke svému státu. Zmíněn byl i jejich poměr ke státním svátkům. Suchánek v tomto ohledu dochází k názoru, že pokud si státní moc i občané nejsou vědomi smyslu státní existence, pokud se již nerozpomínají na důvody vzniku a trvání svého státu, přestanou zpravidla slavit státní svátky a připomínat si pro národ významné dny. Jejich stát i oni sami se ocitají v krizi identity²⁷⁵. Podobný závěr činí Pavlíček, totiž že zničit definitivně stát zevnitř znamená rozložit státotvornou ideologii, zbavit

²⁷¹ Krsková, A., O normách a chaose, Právník 2/2002, str. 157

²⁷² cit. d. v pozn. č. 7, str. 698

²⁷³ Pavlíček, V., Je stát nepřítelem?, Listy 3/1998, str. 83

²⁷⁴ Jakl, L., Soukromé neřesti a veřejné ctnosti, Lidové noviny 12.10.1995, str. 5

²⁷⁵ cit. d. v pozn. č. 167, str. 114

občany ideje státnosti nebo ji zcela zdevalvovat²⁷⁶. Lze tak uzavřít, že smysl slibů a přísah v právním řádu bude zachován tehdy, jestliže bude existovat péče a vědomí o smyslu státní existence.

---

²⁷⁶ cit. d. v pozn. č. 261, str. 19

Seznam literatury

- Bartošek, M., Encyklopedie římského práva, Panorama, Praha 1981
- Boguszak, J., Diferenciace lidských práv, Právník 3/2000
- Boguszak, J., K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy) in Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, Jubilejní sborník, Právnická fakulta UK, 1998
- Černý, J., Valášek, M., České státní občanství, Linde, Praha 1996
- Fenyk, J., Ondruš, R., Právní styk s cizinou, Linde, Praha 1997
- Filip, J., Role pojmu základního práva a právního státu v judikatuře Ústavního soudu in Dančák, B., Šimíček, V. (eds), Základní lidská práva a právní stát v judikatuře ústavních soudů, Masarykova univerzita, Brno, 2000
- Garaudy, R., Perspektivy člověka, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964
- Gerloch, A., Záměrnost a spontannost v působení práva in Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348-1998, Jubilejní sborník, Právnická fakulta UK, 1998
- Grundgesetz, C. H. Beck, München, 1998
- Hanáková, M., Rambousek, A., Profesionální vojenská etika, Vojenské rozhledy 1/1996
- Havelka, J., Přísaha a slib, Slovník veřejného práva československého, sv. III., Brno 1934
- Havránek, J., Motivační faktory v působení práva, Masarykova univerzita, Brno 1991
- Hendrych, D. a kol., Správní právo, Obecná část, C. H. BECK, 3. vydání, Praha 1998
- Hendrych, D., Svoboda, C., Ústava ČR, komentář, C. H. Beck, Praha 1997
- Herzogová, Z., Základy filosofie a profesní etiky, 3. vydání, Policejní akademie, Praha 1999
- Hexner, E., Úvahy k politickým přísahám a sľubom podľa československého práva, Pocta k šedesátým narodeninám Dr. Jiřího Hoetzla, redigoval Dr. Emil Hácha, Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, Bratislava 1934
- Hřebejk, J., Státní občanství a naše státnost, Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999
- Jakl, L., Soukromé neřesti a veřejné ctnosti, Lidové noviny 12.10.1995
- Jankélévitch, Vladimir, Odpuštění Mladá fronta, Praha 1996

- Jelínek, J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, Zvláštní část, 2. aktualizované vydání, Linde, Praha 2006
- Kallab, J., Pohnutky nízké a nečestné, Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy university, II. (1923), Brno 1922
- Knapp, V., Občanské právo hmotné, Svazek I., 2. vydání, Codex, Praha 1997
- Kohák, E., Idea státu českého, Listy 5/1998
- Krejčí, F., Positivní etika, Praha 1922
- Krsková, A., O normách a chaose, Právník 2/2002
- Křesťanská revue 1/2001, články Koháka, E., Vokouna, J.
- Kubeš, V., Smlouvy proti dobrým mravům, Orbis, Brno-Praha, 1933
- Kučera, M., Vztah deontologie a morálky, Policejní deontologie (sborník), Policejní akademie ČR, Praha 1995
- Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 1996
- Kühn, Z., Pojem a role právního principu, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999
- Kühn, Z., Aplikace práva ve složitých případech, Karolinum, Praha 2000
- Novotný, O. a kol., Trestní právo hmotné, I. Obecná část, Codex, Praha 1997
- Novotný, O. a kol., Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, 3. vydání, Codex, Praha 1997
- Novotný, O., O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1964
- Novotný, O., Vanduchová, M. a kol., Trestní právo hmotné I., Obecná část, Praha, ASPI, a.s. 2007
- Ottův slovník naučný, Dvacátý díl, Sdružení pro Ottův slovník naučný, Paseka/ARGO 2000
- Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl, Práva a svobody, Linde, Praha 1999
- Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl, Práva a svobody, Linde, Praha 1999
- Pavlíček, V. a kol., Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, Část 1., Praha 2001
- Pavlíček, V., 28. říjen a česká státní idea in Spory o dějiny IV., Sborník kritických textů, Masarykův ústav Akademie věd České republiky, Praha, 2003
- Pavlíček, V., Hřebejk, J., Ústava a ústavní řád České republiky, komentář, 1. díl, Ústavní systém, Linde, Praha 1998
- Pavlíček, V., Je stát nepřítelem?, Listy 3/1998

- Pavliček, V., Několik poznámek k právním principům v procesu transformace ústavních systémů, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999
- Pavliček, V., O kontinuitě a diskontinuitě, Právní praxe 4-6/1993
- Pavliček, V., Státnost česká a československá, Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999
- Pavliček, V., Ústavní právo a státověda, 1. díl, Obecná státověda, Linde, Praha 1998
- Peschke, K., Křesťanská etika, Vyšehrad, Praha 1999
- Peschke, Karl-Heinz, Křesťanská etika, Vyšehrad, Praha 1999
- Pražák, J., Rakouské právo ústavní, část první, 2. vydání, Praha 1900
- Prušák, J., Kriminální noetika, Sborník věd právních a státních, Praha 1904
- Přibáň, J., Autopoietický systém práva a krize konceptu legitimacy, Právník 6/1995
- Příruční slovník jazyka českého, Česká akademie věd a umění, Díl V., Praha 1944-1948
- Příruční slovník jazyka českého, Česká akademie věd a umění, Praha 1944-1948, díl IV., část 2.
- Roos, Z., Evropa bez Boha?, Teologické texty 4/1998
- Rubeš, P., Právo, morálka a dobré mravy, Jurisprudence 1/2004
- Salač, J., Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, C. H. BECK, Praha 2000
- Salajka, M., Orientační teologický slovník, Ježek, Praha 2000
- Scheller, M., Der Formalismus in der Ethik und die materielle Wertethik, A. Francke AG, Bern 1966
- Schmitt, C., Verfassungslehre, Duncker und Humboldt, 8. vyd., Berlin 1993
- Schopenhauer, A., Aforismy k životní moudrosti, Pelhřimov 1997
- Sommer, J., Mezikonfesní poměry, Slovník veřejného práva československého, sv. II., Brno 1932
- Strafprozessordnung, Heidelberger Kommentar, C.F.Müller Verlag, Heidelberg
- Suchánek, R., Vývoj svátkového práva od vzniku ČSR po současnost, Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 1-2/1999
- Syllová, J., Slib, Právnícký slovník, C. H. Beck, Praha 2001
- Šámal, P., Půry, F., Rizman, S., Trestní zákon, Komentář, I. díl, 6. vydání, Praha, C.H.Beck, 2004

- Urfus, V., Historické základy novodobého práva soukromého, C. H. Beck, Praha 1994
- Veselá, J., Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů, Sborník věd právních a státních, Praha 1928
- Veselá, M., Státní služba, Masarykova univerzita, Brno 1997
- Veverka, V., Boguszak, J., Čapek, J., Základy teorie práva a právní filozofie, Codex, Praha 1996
- Weber, H., Všeobecná morální teologie, Zvon, Praha 1998
- Weinberger, O., Přirozené právo a právní argumentace, Právník 3/1993
- Weyr, F., Československé právo ústavní, Melantrich, Praha 1937
- Winterová, A. a kol., Civilní právo procesní, Linde, Praha 1999
- Znoj, M., Přednost práva před dobrem, Právník 6/1995
- Zoulík, F., Právní principy a procesní zásady, Právní principy (sborník), Pelhřimov 1999